22 МАР 1993

Мустақиллик, Тинчлик, Ҳамкорлик

Халқ сўзи

1991 йил 1 январдан чиқа бошлаган.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамасининг газетаси

5 МАРТ, ЖУМА

№ 45 (550). 1993 йил.

Сотувда эркин нархда.

КЕЧА ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИ ИСЛОМ КАРИМОВ ЖАҲОННИНГ ЕТАКЧИ ЖУРНАЛИСТЛАРИ БИЛАН УЧРАШДИ.

Қудратли давлатгина фуқаросини ҳимоя қилишга қодир бўлади

Мустақил Ўзбекистоннинг иқтисодий тараққиёт йўли қандай, республика раҳбарияти пулнинг қадрсизланиш суръатини пасайтириш учун нима чоралар кўрмоқда, республикада Ислом ақидапарастлигининг таъсири борми, Ўзбекистон рубль зонасида қоладими?

Тошкентга келган хорижий мухбирлар билан 4 март куни бўлиб ўтган учрашувда Ўзбекистон Республикасининг Президенти Ислом Каримовга ана шундай саволлар берилди. Ёзадиган ва суратга оладиган журналистларнинг бу катта «десанти»ни Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги мамлакатларидаги хорижий журналистлар уюшмаси ташкил этган эди.

Журналистлар учрашув учун Ўзбекистон раҳбарига миннатдорлик билдириб, у жаҳондаги етакчи ахборот маҳкамалари, газеталар, журналлар ва телерадиокомпаниялар вакиллари билан учрашишга рози бўлган биринчи Президент эканини таъкидладилар.

Ислом Каримов Ўзбекистондаги ҳозирги аҳволни таърифлаб, раҳбарият ўз олдига қўйган бош вазифа — тинчлик ва осойишталикни сақлаб қолиш, миллатлараро тотувликка эришишдан иборатлигини таъкидлаб ўтди. Жуда кўп қийинчиликларга қарамай, Ўзбекистон собиқ Иттифоқ ҳудудидаги энг барқарор республикалардан бири бўлиб турибди. Республика ўз тараққиёт йўлини танлаб олди. Бу йўл бозор иқтисодиётига босқичма-босқич ўтишга асосланган. Мустақил давлатни барпо этишнинг беш қоидаси ишлаб чиқилди ва амалга оширилмоқдаки, улар бир неча йилларга мўлжалланган дастурнинг пойдеворидир.

Бу қоидалар нималардан иборат? Ўзбекистон Президенти журналистларга ана шу қоидаларни тушунтириб берди.

Иқтисодиёт ҳамиша сиёсатдан устун туриши керак, у ҳеч қандай мафкурага бўйсунмаслиги лозим. Ёш мустақил давлат ҳаётининг бундай мураккаб ўтиш даврида, эски тузум устунлари қулаб, янгиси энди қурилаётган пайтда тартибсизликка ва ўпирилишга йўл қўйиш мумкин эмас. Ҳокимият ожиз ва уқувсиз бўлса, ана шундай тартибсизлик ва ўпирилиш юз беради. Тожикистондаги фуқаролар уруши бунга яққол мисолдир.

Ҳар бир ёш давлатда чинакам демократик қонунларга эга бўлишнинг ўзи камлик қилади. Аввало, барча фуқаролар бу қонунларга аниқ риоя этишларига эришмоқ зарур. Инсон ҳуқуқларига риоя қилиниши билан шуғулланувчи етакчи халқаро ташкилотларнинг мутахассислари Ўзбекистон Республикасининг Конституциясини, унинг қонунларини энг илғор Конституция ва қонунлар қаторига дадил киритиш мумкин эканини эътироф этдилар. Раҳбариятнинг мақсади ҳам ҳар бир фуқаро лавозими ва шахсидан қатъий назар бу қонунларга сўзсиз риоя қилишига эришишдан иборатдир.

Ҳамдўстликдаги бошқа республикалардан фарқли равишда Ўзбекистонда аҳоли барқарор кўпайиб бормоқда. Бу борада ҳам аниқ мақсадга

(Давоми 2-бетда).

СУРАТДА: Учрашув пайти. (ЎзА фотохроникаси).

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ «СОҒЛОМ АВЛОД УЧУН» ОРДЕНИНИ ТАЪСИС ЭТИШ ТЎҒРИСИДА

Оналик ва болаликни муҳофаза қилиш, ёш авлод саломатлигини мустаҳкамлаш, уни маънавий, аҳлоқий ва жисмоний жиҳатдан тарбиялаш, унга ватанпарварлик ва ўз ватани — Ўзбекистонга меҳр-муҳаббат туйғусини сингдириш ишидаги алоҳида хизматларни рағбатлантириш мақсадида, шунингдек болалар манфаатлари йўлида хайрия фаолиятини ривожлантиришда фаол иштирок этганлик учун:

1. Ўзбекистон Республикасининг «Соғлом авлод учун» орденини таъсис этиш мақсадга мувофиқ деб ҳисоблансин (Ўзбекистон Республикасининг «Соғлом авлод учун» ордени тўғрисидаги низом ва унинг тасвири илова қилинади).

2. Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 82-моддасига биноан ушбу Фармон Ўзбекистон Республикасининг Олий Кенгашига тақдим этилсин.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти **И. КАРИМОВ.**
Тошкент шаҳри,
1993 йил 4 март.

«СОҒЛОМ АВЛОД УЧУН» ОРДЕНИ ТЎҒРИСИДА НИЗОМ

1. «Соғлом авлод учун» ордени билан кишилар оналик ва болаликни муҳофаза қилишдаги, соғлом авлодни камол топтириш учун энг яхши моддий шароит ва аҳлоқий муҳитни таъминлашдаги алоҳида хизматлари учун мукофотланадилар.

2. «Соғлом авлод учун» ордени икки даражадан иборат бўлади:

I даражали «Соғлом авлод учун» ордени;

II даражали «Соғлом авлод учун» ордени.

I даража орденнинг олий даражасидир.

I даражали «Соғлом авлод учун» ордени билан кишилар оналик ва болаликни муҳофаза қилишда, инсон экологиясини яхшилашда, жисмонан ва аҳлоқан соғлом авлодни, ватанпарварлик ҳамда ўз ватани — мустақил Ўзбекистонга ҳар томонлама содиқлик ва ундан фахрланиш олий туйғуларини тарбиялашда, оналик ва болаликни таминлаш учун муносиб моддий ва маънавий замин яратишда Ўзбекистон давлати ва халқи олдидаги жуда катта хизматлари учун мукофотланадилар.

II даражали «Соғлом авлод учун» ордени билан соғлом авлодларни камол топтириш ишига катта ҳисса қўшган, оналик ва болалик тўғрисида алоҳида ғамхўрлик қилувчи кишилар, ногирон ва етим болаларнинг васийлари, болалар ва оналикка нисбатан мунтазам олий хайр-эҳсон кўрсатувчи жамоат ташкилотлари, хўжалик тузилмаларининг вакиллари мукофотланадилар.

I даражали «Соғлом авлод учун» ордени билан мукофотланганлар қуйидаги ҳуқуқларга эга бўладилар:

— йилига бир марта (ҳар икки томонга) Ўзбекистон республикаси ҳудуди доирасида темирйўл, ҳаво ёки шаҳарлараро автомобиль транспортида шахсан бепул юриш;

— шаҳар йўловчилар транспорти, қишлоқ жойларда автомобиль транспортининг барча турларидан (таксидан ташқари) шахсан бепул фойдаланиш;

— имтиёзли тиббий хизматдан фойдаланиш ва дори-дармонларни текин олиш;

— квартира ва коммунал хизматлар учун ҳақ тўлашдан озод бўлиш.

I даражали «Соғлом авлод учун» ордени билан мукофотланганлар бир вақтнинг ўзида энг кам иш ҳақининг 50 баравар миқдорида пул мукофоти оладилар.

II даражали «Соғлом авлод учун» ордени билан мукофотланганлар:

— шаҳар йўловчилар транспорти, қишлоқ жойларда автомобиль транспортининг барча турларидан (таксидан ташқари) шахсан бепул фойдаланиш;

— имтиёзли тиббий хизматдан фойдаланиш ва дори-дармонлар нархининг 50 фоизини тўлаш;

— квартира ва коммунал хизматлар ҳақини 50 фоиз миқдорда тўлаш ҳуқуқига эга бўладилар.

II даражали «Соғлом авлод учун» ордени билан мукофотланганларга бир вақтнинг ўзида энг кам иш ҳақининг 25 баравар миқдорида пул мукофоти топширилади.

I ва II даражали «Соғлом авлод учун» ордени билан мукофотлаш тўғрисида вазирликлар ва идоралар, фан ва маданият муассасалари, Қорақалпоғистон Республикаси Олий Кенгаши ҳамда вилоятлар ва Тошкент шаҳри ҳокимликларининг тақдимига кўра Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармони чиқади.

«Соғлом авлод учун» ордени билан бошқа давлатларнинг фуқаролари ҳам мукофотланишлари мумкин.

I ва II даражали «Соғлом авлод учун» ордени кўкракнинг чап томонига тақилади.

Ҳар бир мукофотланган кишига тегишли даражали «Соғлом авлод учун» орденини топшириш билан бир вақтда мукофотланганлик тўғрисидаги ҳужжатлар берилади.

«Соғлом авлод учун» орденининг даражаларидан қатъи назар бу орден билан такроран мукофотланилмайди.

«СОҒЛОМ АВЛОД УЧУН» ОРДЕНИНИНГ ТАСВИРИ

1. I даражали «Соғлом авлод учун» ордени олтин суви югуртирилган металлдан тайёрланиб, 34 мм. диаметрдаги тўғри доира шаклига эга. Орденнинг ўнг қисмида қуёшнинг илиқ нурлари аксида она ва боланинг қавариқли тасвири туширилган. Орденнинг орқа томонида Ўзбекистон Республикаси гербининг қавариқли тасвири ва доира бўйлаб «Соғлом авлод учун» сўзлари ёзилган. Доиранинг юқори қисмида 12 та юлдуз тасвирланган. Орден орқа томонининг четлари бўртма ҳошияланган.

Орден илмоқ ва халқа ёрдамида ёнлари кумуш суви югуртирилган даста билан бириктирилади. Дастанинг ички қисми яшил рангли товланадиган лента билан ўралган. Лентанинг ўртасида олтинранг ўрик дарахтининг гуллаб турган шоҳи ўйиб ишланган.

2. II даражали «Соғлом авлод учун» ордени кумуш суви югуртирилган металлдан тайёрланади. Орден илмоқ ва халқа ёрдамида ёнлари ўйма олтинранг даста билан бириктирилади. Дастанинг ички қисми кумуш рангли товланадиган лента билан ўралган. Лентанинг ўртасида кумушранг ўрик дарахтининг гуллаб турган шоҳи ўйиб ишланган.

«СОҒЛОМ АВЛОД УЧУН» ОРДЕНИНИ ТАЪСИС ЭТИШ ТЎҒРИСИДАГИ ФАРМОНГА ШАРҲ

Ёш давлатимиз чинакам буюк тарихий ўзгаришларни бошидан кечириб, асрлар бўйи орзу қилинган эркинлик ва мустақилликка эришмоқда. Президент И. А. Каримов раҳбарлигида амалга оширилаётган сиёсий ва иқтисодий йўл буюк келажак сари олиб бормоқда.

Мамлакатимиз жаҳондаги ривожланган давлатлар қаторига чиқиб олиши, Ўзбекистоннинг улкан маънавий, моддий бойликларини сақлаб қолиши ва кўпайтириши учун барча зарур шарт-шароитларга эгадир.

Республиканинг стратегик вазифаларидан бири — буюк келажак йўлидаги барча эзгу ишларни амалга оширишга қодир бўлган соғлом, жисмоний ва маънавий камол топган авлодни тарбиялаб етиштиришдан иборат.

Ҳозир келгуси авлодлар саломатлиги тўғрисида, соғлом болалар туғилиши учун, уларнинг жисмоний, маданий ва ақлий жиҳатдан камол топиши учун зарур шарт-шароитни яратиш ҳақида жиддий ўйлаб кўрадиган пайт келди. Президентнинг Ўзбекистонни юксалтириш дастурида бу вазифа давлат аҳамиятига молик ғоят муҳим вазифа сифатида белгиланган. У соғлиқни сақлаш, халқ таълими, жисмоний тарбия ва спорт, жамоат ташкилотлари ва хўжалик тузилмалари соҳаларидаги барча ходимлар олдига янги талаблар қўйди.

Республикада бу соҳада улкан собитқадам ишлар бошлаб юборилди. Президент бир қанча фармонлар қабул қилди, улар аёллар ва болалар саломатлигини мустаҳкамлашга қаратилган бўлиб, бу фармонларнинг амалга оширилиши ҳозирнинг ўзидаёқ ижобий натижаларга эришишга кўмаклашмоқда. Она ва бола саломатлигини муҳофаза қилиш, соғлом авлодни камол топтиришда, оналик ва болалик осойишталигининг моддий асосларини яратишда давомийликни таъминлашда давлат ва жамоат тузилмалари иштироки миллий дастурнинг асосий йўналишлари ишлаб чиқилмоқда.

«Соғлом авлод учун» орденининг таъсис этилиши мамлакатимизнинг келажаги соғлом авлодда мужассамлашувининг яна бир ёрқин далилидир. Бу Ўзбекистон Республикасининг олий мукофотларидан бири бўлиб, жаҳон тажрибасида бундай орден бўлмаган.

Янги орден бўлажак авлодлар генетик фондини яхшилашга доир илмий ишланмаларга, экстрагенитал касалликларнинг олдини олишга қаратилган тадқиқотларга, болалар ва ўсмирларни янада соғломлаштириш қоидаларига қудратли омил бағишлайди. Ватан мукофоти оналикни муҳофаза қилувчи барча тиббиёт ходимларининг олижаноб меҳнатига янгича баҳо беради.

Шуни айтиш керакки, фақат ёш авлоднинг саломатлигини муҳофаза қилиш ва камол топтириш билан бевосита шуғулланадиган касб вакиллари гина эмас, шу билан бирга оналар ва болаларни ҳимоя қилишга ўз ҳиссасини қўшган турли давлат ва жамоат тузилмалари вакиллари ҳам шу орден билан тақдирланади. Ҳайрия ишларига ҳамда оналик ва болаликни ҳимоя қилувчи ва улуғловчи моддий ва маънавий қадриятларни яратишга қаратилган катта умумдавлат тадбирларни ўтказиб, етим болалар ва ногиронларни тарбиялашга ҳисса қўшган фуқаролар меҳнати қадрланиши ҳам жуда муҳимдир.

Мукофотланганлар учун белгилаб қўйилган катта ижтимоий ва моддий имтиёзлар Ўзбекистон Республикаси биринчи орденининг аҳамияти ва обрўси катталигини тасдиқлайди.

Аммо энг муҳими унинг маънавий жиҳатидир. Чунки бу орден Халқимизнинг тараққиёт учун шарт-шароит яратувчи, ёш авлодни она-отаға муҳаббат руҳида, ўз ватанини ҳимоя қилишга ва унинг бойликларини кўпайтиришга қодир чинакам ватанпарвар қилиб тарбиялашга интилувчи вакилларига берилади.

Ўзбекистон Республикасининг «Соғлом авлод учун» орденининг таъсис этилиши ёш давлатнинг барча ватанпарвар кучлари учун муҳим омил бўлиб хизмат қилади, улар жамиятимиз асосларининг негизини — она ва боланинг, ёш авлоднинг саломатлигини мустаҳкамлашлари керак. Ўз фарзандларига ва оналарга шу қадар катта эътибор бераётган давлатимизнинг келажаги ҳақиқатан ҳам буюкдир.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони

РЕСПУБЛИКАНИНГ БИР ГУРУҲ АЁЛЛАРИНИ МУКОФОТЛАШ ТЎҒРИСИДА

Ўзбекистон халқ хўжалигини ривожлантириш, фан ва маданиятни юксалтириш ишига баракали ҳисса қўшганликлари, ёш авлодни тарбиялашдаги хизматлари учун ҳамда Халқаро хотин-қизлар байрами — 8 Март куни муносабати билан Ўзбекистон Республикаси хотин-қизлар қўмитаси таклифига биноан қуйидагиларга Ўзбекистон Республикасининг Фахрий унвонлари берилсин:

«ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ХИЗМАТ КЎРСАТГАН ФАН АРБОБИ»

Рашидова Сайёра Шарофовна — Ўзбекистон Фанлар Академияси кимё ва физика полимерлари институтининг бўлим бошлиғи, профессор

«ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ХАЛҚ АРТИСТИ»

Абдуллаева Насиба Меликовна — Самарқанд вилоят ҳокимлиги маданият ишлари бўйича бошқармаси ҳузуридаги «Самарқанд» ансамблининг хонандаси

«ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ХИЗМАТ КЎРСАТГАН АРТИСТ»

Раҳматуллаева Замира — Ўзбекистон Давлат телерадиокомпанияси қошидаги «Дуторчи қизлар» дастасининг мусиқа раҳбари

Ҳалилова Мавлуда Болтаевна (Матлуба **Дадабоева**) — «Мақом» дастасининг артисти

Удаева Султонпошша — хонанда, Тошкент шаҳридаги 38-мактабнинг мусиқа муаллимаси

«ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ХИЗМАТ КЎРСАТГАН ЖУРНАЛИСТ»

Охунова Эътиборхон — журналист, ёзувчи

Усмонова Холтош — «Саодат» журналининг бўлим бошлиғи

Шерова Ҳабиба — Тошкент вилояти «Чиноз ҳаёти» газетасининг муҳаррири

«ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ХИЗМАТ КЎРСАТГАН МАДАНИЯТ ХОДИМИ»

Авелбаева Клара Саджимуратовна — Қорақалпоғистон Республикаси маданият ходимлари касаба уюшмаси қўмитасининг раиси

Генкина Любовь Тимофеевна — Самарқанд вилояти бирлашган кутубхоналар директори

Раҳимбоева Қутлибека — публицист, шоира

Салимова Шарифа — «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасининг ходими

Шоимардонова Шоҳида Алиевна — композитор

Қобулова Диловар Насимовна — Ўзбекистон Республикаси Хотин-қизлар қўмитаси раисининг ўринбосари

Ғуломова Дилбар Муҳамедхоновна — Ўзбекистон Республикаси Хотин-қизлар қўмитаси раисининг биринчи ўринбосари

Эгамбердиева Турғуной Аҳмаджоновна — Фарғона давлат университетининг проректори

«ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ХИЗМАТ КЎРСАТГАН ПИЛЛАЧИ»

Қамбарова Ҳадича — Наманган вилояти Уйчи тумани Қизилравот тажриба хўжалигининг ишчиси

«ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ХИЗМАТ КЎРСАТГАН САНОАТ ХОДИМИ»

Қурбонова Рисқи Раҳматовна — Навоий вилояти «Навоиазот» ишлаб-чиқариш бирлашмаси аммиак селитра цехининг смена бошлиғи

Ҳусенова Тош — Бухоро шаҳар зардўзлик фабрикасининг тўқувчиси

«ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ХИЗМАТ КЎРСАТГАН СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ ХОДИМИ»

Жумабекова Малика — Жиззах вилояти Фориш тумани Устихон қишлоқ участка шифохонасининг акушер-гинекологи

Эшмуродова Зайнаб Бобоевна — Сирдарё вилояти Янгиер шаҳар тиббиёт санаторийси бошлиғининг ўринбосари

«ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ХИЗМАТ КЎРСАТГАН ХАЛҚ МАОРИФИ ХОДИМИ»

Элмуродова Момохол — Қашқадарё вилояти Қамаши туманига қарашли Ғ. Ғулом номидаги мактаб ўқитувчиси

«ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ХИЗМАТ КЎРСАТГАН ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИК ХОДИМИ»

Ражабова Дармон — Хоразм вилояти Янгибозор тумани Ҳамза номидаги жамоа хўжалигининг бригада бошлиғи

Расулова Асалхон — Андижон вилояти Олтинкўл тумани «Коммуна» жамоа хўжалиги бригада бошлиғи

Рўзиева Обод Олтиевна — Сурхондарё вилояти Термиз тумани «Дўстлик» жамоа хўжалиги бригада бошлиғи

(Давоми 2-бетда).

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони

РЕСПУБЛИКАНИНГ БИР ГУРУҲ АЁЛЛАРИНИ МУКОФОТЛАШ ТЎҒРИСИДА

(Давоми. Боши 1-бетда).

ҚУЙИДАГИЛАР ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ФАХРИЙ ЁРЛИҒИ БИЛАН МУКОФОТЛАНСИН:

Алихонова Нилуфар — шоира, Тошкент шаҳар хотин-қизлар қўмитаси қошидаги ижодкор аёллар уюшмасининг раиси

Аҳмадхонова Маҳмуда — Наманган вилояти оналар ва болалар саломатлигини муҳофаза қилиш марказининг бош шифокори

Аҳмедова Қулзира Ибрайқуловна — Навоий вилояти Конимех тумани 20-мактаб интернат ўқитувчиси

Бозорова Норжон Бақоевна — Бухоро вилояти хотин-қизлар қўмитасининг раиси

Бухарцева Вера Петровна — Сирдарё вилояти ногирон аёллар интернатининг директори

Бўтаева Холтожихон — Фарғона вилояти Охунбобоев тумани Оқтепа қишлоғи боғча мудираси

Зокирова Замирахон Муҳитдиновна — Фарғона вилояти Охунбобоев номидаги Қўқон тикувчилик фабрикасининг тикувчиси

Қурманова Сакип — Қорақалпоғистон Республикаси балиқчилик саноатига қарашли Мўйноқ ишлаб чиқариш бирлашмасининг ишчиси

Маҳмудова Наима Маҳмудовна — Тошкент давлат педиатрия тиббиёт институтининг кафедра мудири, профессор

Мелибоева Тожи — Тошкент вилояти Зангиота тумани «Мустақиллик» давлат хўжалигининг директори

Мирзажонова Ҳайриниса Холматовна — Тошкент шаҳар Бектемир тумани ҳокимининг ўринбосари

Миржалилова Ҳожар — Сирдарё вилояти хотин-қизлар қўмитасининг раиси

Назарова Озода — Дони Зокиров номидаги хор капелла солисткаси, Тошкент шаҳри

Нурматова Мунojотхон Қўчқоровна — Ўзбекистон Республикаси хотин-қизлар қўмитасининг биринчи даражали мутахассиси

Нурмуҳамедова Рихси — Тошкент «Шарқ гули» бадиий ишлаб чиқариш бирлашмасининг ишчиси

Отахонова Онажон Аҳмедовна — Хоразм вилояти ипакчилик бирлашмасининг ипак ўровчиси

Расулзода Пахтагул Назаровна — Тошкент темир йўл муҳандислари институтининг доценти

Сафоқулова Мавжуда — Самарқанд вилояти Пастдарғом тумани халқ таълими бўлими мудирининг ўринбосари

Турдиметова Румия Олимовна — Самарқанд вилояти Тайлоқ тумани Марказий касалхонасининг врач-гинекологи

Улуғхўжаева Умри — Тошкент вилояти Қибрай тумани «Қибрай» давлат хўжалигининг бригада бошлиғи

Холмуродова Мавжуда — Олмалиқ кон-қидирув экспедицияси касаба уюшмаси қўмитасининг раиси

Шодиева Бўритош Аминовна — Сурхондарё вилояти хотин-қизлар қўмитасининг раиси

Эралиева Ўғилхон Нормирзаевна — Наманган вилояти Косонсой тумани Худойбердиев номидаги давлат хўжалиги сут соғувчиси

Эсалиева Тошбуви Бегимовна — Жиззах вилояти Зарбдор тумани уй-жой-коммунал хўжалиги сувоқчи-бўёқчиси

Қодирова Соня Бўриевна — Бухоро шаҳар 4-болалар поликлиникасининг бош шифокори

Ҳайитова Тўхта — Сурхондарё вилояти Узун тумани «1 Май» жамоа хўжалиги бригада бошлиғи

Ҳалимбетова Сапаргул — Қорақалпоғистон Республикаси Беруний тумани Охунбобоев номидаги давлат хўжалиги ишчиси

Ҳожиқосимова Тошхон — Андижон вилояти Асака тумани фахрийлар кенгашининг раиси

Ўзбекистон Республикасининг Президенти И. КАРИМОВ

Тошкент шаҳри,
1993 йил 4 март

• Ижтимоий мавзуда мулоқот

ЭНДИ СУҒУРТА ХИЗМАТИ ҲАМ ТУБДАН ЎЗГАРАДИ

Бозор муносабатларига ўтиш барча соҳалардаги каби суғурта хизматидан ҳам иш юритишни кескин ўзгартиришни талаб қилади. Бугунги кунда жумҳуриятимизда ўнлаб суғурта жамият ва компаниялари фаолият кўрсатмоқда. Давлат суғуртаси эса улар ичида энг йирик ва мустаҳкам заминга эга бўлган ташкилотдир.

Махсус мухбиримиз Ўзбекистон молия вазирининг ўринбосари, Давлат суғурта бош бошқармаси бошлиғи С. БУЗРУКХЎЖАЕВ билан мазкур ташкилотнинг шу кунлардаги фаолияти хусусида суҳбатлашди.

— Сайфуддин Султонович, республика Давлат суғуртасининг бугунги аҳволи қандай?

— Суғурта хизмати яқин кунларгача молия ва кредит хизматининг бир қисми ҳисобланар эди. Жаҳон иқтисодий тажрибаси шуни кўрсатадики, суғурта ўз фаолияти билан иқтисодда алоҳида ўрин тутади ва ўзининг тўлов воситаси орқали аҳоли ва корхоналарнинг фаолият доирасида катта аҳамият касб этади.

Халқ хўжалигида рўй бераётган иқтисодий қийинчиликлар, албатта, давлат суғуртаси фаолиятига ҳам катта таъсир кўрсатмоқда. Лекин барча соҳаларда нархлар ва хизмат ҳақлари ниҳоятда ошиб бораётган бир пайтда биз иложи борича энг кам миқдорда суғурта бадали олиб, сифатли хизмат кўрсатишга ҳаракат қилаяпмиз. Давлат суғуртасининг бугунги кунда ҳар томонлама кафолат берувчи ташкилот эканлигини халқимиз, корхона ва ташкилотлар амалда ҳис қилишмоқда.

Ҳозирги кунда мижозларимиз олдида давлат суғурта органлари жавобгарлиги ихтиёрий суғурта бўйича 15 миллиард ва мажбурий суғурта бўйича 100 миллиарддан ортиқ сўмни ташкил этади. Фақат 1992 йил ичида табиий офатлар, бахтсиз ҳодисалар натижасида кўрилган зарар учун аҳолига 321 млн. сўм, давлат жамоа хўжаликларига эса 2 миллиард 463 сўм суғурта пули тўланди.

— Суғурта соҳасининг тузилиш таркибида ҳам ўзгаришлар борми?

— Давлат суғуртаси молия органлари таркибига кирувчи хўжалик ҳисобидаги муассасадир. Яқинда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамасининг 1992 йил 31 декабрдаги қарори билан «Республика Давлат суғуртаси муассасалари тўғрисидаги Низом» тасдиқланди. Бунда давлат мажбурий суғуртаси турларини бевосита ўтказиш билан бирга ихтиёрий суғуртанинг барча турларини амалга ошириш кўзда тутилган.

— Эндиликда ҳар хил суғурта жамиятлари ёки компаниялари кўпайиб бормоқда. Бу суғурта бозорини ташкил қилишда ўзига хос муаммоларни келтириб чиқарса керак?

— Албатта. Суғурта бозорининг ташкилий жараёнида кўплаб муаммолар бор. Суғурта ташкилотларининг энг асосий мақсади мижозларнинг кўрган зарарлари ва шартномадаги бошқа кўзда тутилган жараёнда маблағни ўз вақтида қоплаш бўлиши лозим. Аммо маълум миқдорда етарли жамғармага эга бўлмаган ҳолда ўз зиммасига йирик мажбуриятларни олаётган суғурта жамиятлари бозор талабига жавоб бериши қийин.

Ишни бир мақсад ва йўналишда ташкил этиш, йирик жамғармаларни тузиш учун, қолаверса, ўзаро ёрдам нуқтаи назаридан менинг фикримча, Республика суғурта муассасалари Ассоциациясини тузиш вақти етди.

— У ҳолда яна суғурта соҳасида яккаҳокимчилик келиб чиқмайдими?

— Аввало, суғурта компаниялари ва жамиятлари Ассоциацияга ихтиёрий равишда бирлашадилар. Бундан ташқари, ҳар бир суғурта муассасаси ўз дастур ва низоми асосида фаолият кўрсатади. Оқибатда йирик суғурта ҳодисалари натижасида кўрилган зарарлар биргаликда қопланади. Бу эса республикамиз иқтисодида алоҳида аҳамият касб этади, деб ўйлайман.

Биргаликда иш юритишнинг яна бир афзаллик томони шундаки, ҳар бир суғурта фирмаси йирик суғурта объекти билан шартнома тузганда инқирозга учрамаслик учун ўз жавобгарлигидан маълум қисмини бошқа суғурта муассасасига ўтказиши мумкин. Бунда икки муассаса ўртасида махсус шартнома тузилади. Шуни таъкидлаш жоизки, барча ривожланган мамлакатларда бу соҳага алоҳида эътибор берилади.

Мазкур жараёнда иш юритиш суғурта соҳаларида ишловчи мутахассисларнинг умумий йўналишда ўқитиш ва малакасини оширишни ташкил этишни яхшилаган бўлар эди.

— Ҳар ҳолда суғурта хизматини йўналтириб ва назорат қилиб турувчи муассаса бўлса керак?

— Албатта. Мулк кўринишидан қатъий назар ҳар қандай суғурта муассасасининг иши давлат томонидан йўналтириб ва текшириб турилиши лозим. Бундай фаолият давлат суғурта назорати муассасасига юклатилади.

— Ўзбекистон Республикасида давлат мулкини хусусийлаштириш пайтида давлат суғуртаси иштирок этадими?

— Жуда ўринли савол. Ўзбекистон Республикасининг давлат мулкини хусусийлаштириш тўғрисидаги қонуни, шунингдек республика Вазирлар маҳкамасининг бирқанча қарорлари асосида халқ хўжалигининг қатор соҳаларида давлат мулкини хусусийлаштириш тўғрисида кўрсатма берилган. Ана шу ва бошқа фармойишларни амалга ошириш ишида давлат суғуртаси бевосита қатнашмоқда.

Хусусийлаштириш амалга оширилгач, бу мулклар табиий офат ва бахтсиз ҳодисалардан ижтимоий ҳимоясиз қолмаслиги учун уларни мажбурий суғурта қилиш мақсадида керакли ҳужжатларни тайёрлаяпмиз. Яқинда уларни республика ҳукуматига топширамиз.

— Соҳа учун кадрлар тайёрлаш аҳволи қандай?

— Ҳозирги кунда бизга мутахассислар етиштириб берувчи фақат битта ўрта махсус билим юрти — Самарқанд Молия техникуми мавжуд, холос. Бу иш сифатига катта таъсир кўрсатади, албатта. Эндиликда ана шу муаммога жиддий эътибор беришга тўғри келади. Юқорида таъкидлаганимдек, суғурта хизмати — бу ўз хусусияти ва фаолиятига кўра иқтисодда алоҳида ўрин тутувчи соҳадир. Жаҳон суғурта тажрибаси шуни кўрсатадики, бу соҳадан етук мутахассислар етишиб чиқиши учун махсус илмий ва тадқиқот марказларида кўп муаммолар устида ишлаш керак. Шуни ҳисобга олиб шу йилдан Молия олий билимгоҳида алоҳида суғурта ходимлари тайёрловчи бўлим ташкил этишга келишиб олдик.

— Ҳозирги шароитга мос келадиган қандай янги суғурта турлари яратилди?

— Ўзбекистон давлат суғурта бош бошқармаси томонидан охирги 7 ой мобайнида ихтиёрий суғуртанинг 13 тури яратилди ва тадбиқ этилди. Булар ишсизликдан, вақтинча меҳнат қобилиятини йўқотишдан, СПИД касаллигидан, хизмат сафари, сайёҳлар, диний ташкилотлар ходимлари, маблағларни кафолатли сақлаш, болаларни мақсадли суғурта қилиш ва ҳоказолардир.

Маълумки, корхона ва ташкилотлар турли сабабларга кўра банклардан олган қарз маблағларни ўз вақтида қайтаролмасликлари мумкин. Шуни эътиборга олиб, республика банклари билан келишилган ҳолда қарзларни ўз вақтида қайтармаслик ҳолидан суғурта қилиш қоидалари ишлаб чиқилди.

Эндиликда корхона ва ташкилотларга суғурта муддати ичида зарар пули тўланмаганда олинган суғурта пулининг маълум қисмини қайтариш билан енгиллик берилмоқда. Масалан, корхона қаторасига бир неча давлат суғурта муассасаси билан шартнома тузди, лекин шу муддат ичида суғурта ҳодисаси бўлмади ва корхонага маблағ тўланмади. Бундай ҳолда тушган суғурта тўловидан 20 фоизи мукофот тариқасида корхонага қайтариб берилади.

Чет эл инвестицияларини ихтиёрий суғурта қилиш қоидалари ишлаб чиқилди ва 1993 йилдан бошлаб бу тур ҳам жорий қилинди. Бунинг учун Ўзбекистон Миллий банкида ҳисоб рақамимизни очдик.

— Чет эл суғурта компаниялари билан ҳам алоқалар ўрнатилганми?

— Республикамиз раҳбарияти олиб бораётган изчил сиёсат ва Ўзбекистонда мавжуд бўлган иқтисодий барқарорлик барча соҳалардаги сингари суғурта бозорига ҳам чет эл компаниялари томонидан қизиқиш ва ҳамкорлик туйғусини келтириб чиқармоқда. Ҳозиргача бизнинг Давлат суғурта бош бошқармамизда Покистон, Ҳиндистон, Эрон, Туркия, АҚШ, Швейцария, Исроил ва бир қатор бошқа давлат суғурта компаниялари вакиллари бўлишиб, ишимизни ўргандилар, Улардан айримлари (жумладан, Италия ва Швейцария) билан қўшма суғурта муассасаси тузишни режалаштирганмиз. Бундан ташқари, ёш ва тадбиркор мутахассисларимиз чет эл суғурта фирмаларида малака оширадилар.

— Сир эмаски, бошқармангизда ҳам бюрократик кўринишлар мавжуд эди. Энди-чи? Бошқарув тизимида ўзгаришлар борми?

— Бор, албатта. Агар 1993 йилгача давлат суғурта бош бошқармаси барча йўналишларда ишни ўз ҳуқуқида олиб борган бўлса, энди жойлардаги давлат суғурта бошқарма ва инспекцияларига катта ҳуқуқ ва иш юритишда мустақиллик берилди. Ҳозирги кунда улар марказлашган фондларга ва давлат бюджетига ажратмалардан ташқари барча фаолиятни ўзлари тўла хўжалик ҳисобида амалга оширадилар. Эндиликда бош бошқармамиз фақат маслаҳатлар беради ва амалий ёрдам кўрсатади, қоида ва йўриқномалар ишлаб чиқади, шунингдек, бевосита суғурта шартномаларини тузиб ўз харажатларини ўзи қоплайди.

— Айрим фуқаролар, шунингдек жамоа ва давлат хўжаликлари мажбурий суғурта пули зарарни қоплашга етмаслиги тўғрисида эътироз билдиришмоқда.

— Ҳақиқатан ҳам айрим ҳолда тўланадиган зарар пули (айниқса зарарланган иморатлар бўйича) ниҳоятда кам. Ихтиёрий суғуртанинг зарар пули шартномадагига боғлиқ бўлса, мажбурий суғурта бўйича суғурта пули қонун ва ҳукумат қарорлари асосида белгиланади.

Молия вазирлигининг ихтиёрий суғурта қоидаларида тўлов меъёри ва миқдори қайта кўриб чиқилди. Лекин ҳозирги кунда аҳоли, қишлоқ хўжалиги ва йўловчилар мажбурий суғурталари бўйича қонун ва фармойиш лойиҳалари керакли вазирликлар билан келишилган ҳолда тасдиқлаш учун Олий Кенгашга ва ҳукуматга киритилган. Улар қабул қилингач, бу соҳадаги англашилмовчиликлар бартараф этилади, деб ўйлайман.

— Давлат суғуртаси режаларида яна қандай ўзгаришлар кўзда тутилмоқда?

— Ушбу суғурта фаолиятида тушумлардан 81 фоизи ҳаёт суғуртаси бўйича эканлигини инобатга олиб, келгусида мулк суғуртасини ривожлантиришимиз керак. Ҳозир юкларни чет мамлакатларга чиқаришни суғурта қилиш, қўшма суғурта корхоналари очиш, давлат суғуртаси маблағлари асосида давлат тижорат суғурта банки очиш ва шу каби ўнлаб муаммоларни ечиш устида иш олиб боришни режалаштирганмиз.

— Яқинда қабул қилинган «Гаровлар тўғрисида»ги Қонунда суғурта тўғрисида ҳам таъкидланган. Шуни шарҳлаб берсангиз.

— Қонуннинг суғуртага тааллуқли бандлари асосида гаровга қўйилган мулк уни гаровга қўйган ёки олган юридик шахс томонидан мажбурий суғурта қилиши лозим деб кўрсатилган. Ана шуни ҳисобга олиб, Давлат суғуртаси томонидан бу мулкни мажбурий суғурта қилиш учун керакли ҳужжатлар тайёрланди ва масъул вазирлик ва идоралар билан келишилиб ҳукуматимизга тақдим этилди.

Яна асосий масалалардан бири шуки, чет эл суғурта фирмалари билан суғурта жавобгарлигини тақсимлаш шартномалари тузиш ривожланишнинг асосий имкониятларидан биридир. Бунда биринчидан, чет эл валютаси топилса, иккинчидан, катта суғурта ҳодисаларида эркин тўлов ишларини бажариш имкони туғилади.

— Барча мамлакатларда мажбурий табиий суғурта ва фуқаролар жавобгарлиги мажбурий суғуртаси мавжуд. Бизда бу йўналишда қандай чоралар кўрилмоқда?

— Республикамизда бу суғуртанинг ижтимоий аҳамиятини ҳисобга олиб, қатор ишлар қилинмоқда.

Мажбурий тиббий суғуртаси бўйича масала анча мураккаб, Чунки бу суғуртани ўтказиш тиббиёт муассасаларининг моддий-техника базасига ва пуллик тиббий хизмат сифатига, шунингдек, йирик бюджет маблағларини ҳамда ташкилотлар пул маблағларини йўналтириш муаммолари билан боғлиқ. Шунга қарамасдан биз Соғлиқни сақлаш вазирлиги билан бирга бу суғуртани ўтказиш бўйича маҳаллий шароит ҳисобга олинган ҳолда керакли ҳужжатларни тайёрлаяпмиз ва улар яқин ойларда Вазирлар маҳкамасида кўрилади.

— Ўзингиз бошқариб турган тармоқ ходимларига қандай тилакларингиз бор?

— Аввало, ҳаммалари омон бўлсинлар. Суғурта хизмати фақат ижтимоий-иқтисодий мададкор эмас, у маънавий-руҳий кўтаринкилик омилларидан биридир. Биз суғуртачилар бошига фалокат тушган одамга ёрдамга отланамиз — уни руҳий тушкунликдан, иқтисодий қийинчиликдан асрашга ҳаракат қиламиз. Бу савобли ишда уларга муваффақиятлар тилайман.

Суҳбатдош:
Тоҳир ДОЛИ ўғли,
«Халқ сўзи» мухбири.

ҚУДРАТЛИ ДАВЛАТГИНА ФУҚАРОСИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШГА ҚОДИР БЎЛАДИ

(Давоми. Боши 1-бетда).

қаратилган ижтимоий сиёсат алоҳида аҳамиятга эга. Ҳозирги ўтиш даврида турмушнинг оғирлиги аён, деб таъкидлади Президент. Аммо республикада ахлат титиб емиш қидираётган одамлар йўқ, тиланчилик омон қолишнинг бирдан бир воситаси бўлган ҳам эмас.

Ислом Каримов журналистларнинг эътиборини Марказий Осиё минтақасининг ўзига хос хусусиятларига қаратди. У бозор муносабатларига ўтишнинг «100», «500» кунлик афсонавий дастурлари ҳақиқатдан узоқлигини таъкидлади. Янги иқтисодий тизимга машъум «сакраш» ва «ёриб ўтиш»ларсиз аста-секин ўтиш лозим. Бу соҳада шошма-шошарлик қилиш фақат зиён келтиради.

Президент давлатнинг молия-кредит сиёсати тўғрисида гапириб, Болтиқбўйи мамлакатларининг, Украинанинг тажрибаси миллий валютани жорий этиш шунчаки бир мақсад эмаслигини кўрсатмоқда, деб таъкидлади. Ўзбекистон имзоланган битимларга содиқ бўлиб қолади, у рубль зонасидан чиқмоқчи эмас. Бироқ, бу соҳада кўп нарса Россия раҳбарияти ўтказаётган сиёсатга боғлиқ. Афсуски, бу сиёсатни кўпинча олдиндан билиш қийин. Ўтган йили бошқа МДҲ мамлакатлари каби Ўзбекистонда ҳам ишлаб чиқариш ҳажми камайгани қайд этилганига қарамай, ҳозир иқтисодиётни соғломлаштириш тамойили намоён бўлиб қолди. Мустақил мамлакатлар корхоналари ўртасидаги ўзаро фойдали алоқалар тикланмоқда, шубҳасиз, Ўзбекистон фуқароларининг дастурхони тўкинроқ бўлади. Бунда 750 минг гектарга яқин суғорма ер деҳқонларнинг шахсий фойдаланиши учун ажратиб берилгани муҳим аҳамиятга моликдир.

— Бундан икки-уч йил муқаддам экилган мевали дарахт кўчатлари тез орада ҳосил бера бошлайди, — деди Ислом Каримов. — Бу гапни юзаки тушунмаслик керак. Сўз республикада амалга оширилаётган туб ўзгаришлар ҳақида бормоқда. Ўзбекистон ўзининг меҳнатсевар халқи, қудратли иқтисодий салоҳияти билан гуллаб-яшнаган мамлакатлар қаторига чиқиб олади. Бу хусусда менда ҳеч қандай шубҳа йўқ...

Нима учун республикада сиёсий партиялар ва ҳаракатлар «қисувга олинмоқда»? Журналистлар билан учрашувда бу савол бир неча бор такрорланди. Ислом Каримов ҳам унга батафсил жавоб берди. Ўзбекистон Конституциясида, қонунларида мухолифатга тааллуқли турли сиёсий партияларнинг иш олиб бориши кўзда тутилган. Лекин жаҳон тажрибаси ҳам мавжуд. Жаҳондаги ривожланган мамлакатларнинг қайси бирида қонуний йўл билан сайланган ҳукуматни ағдариб ташлашни, халқни уруш гирдобига тортишни ўзига мақсад қилиб қўйган партиялар расмий равишда иш олиб боряпти?

Ўзбекистонда партиялар ва ҳаракатларни рўйхатга олиш тақиқлаб қўйилмаган, деди Президент. Лекин уларнинг дастурлари қани, мақсадлари нима? Улар нифоқ уруғини сочадиган чала-ярим шиорлар, шубҳали талаблардан ташқари ҳеч нарсани таклиф эта олишмайди. Айрим ахборот воситаларининг хабарлари асосида хорижда «Каримов ўта қаттиққўл раҳбар» деган фикр вужудга келди. Аммо ҳозирги ўтиш даврида, тинчлик шу қадар омонат бўлиб турган, инсонпарвар мусулмон динига алоқаси бўлмаган ислом ақидапарастлиги бош кўтариб, кучайиб бораётган бир пайтда беҳуда ён бериш ва муросаи мадора қилиш фожиага олиб бориши мумкин. Тожикистонда худди шундай бўлди, у ерда сиёсатбозлар бошлаб берган биродаркушлик уруши натижасида 30 мингдан ортиқ одам ҳалок бўлди.

Қонуний йўл билан сайланган кучли ҳокимият — Марказий Осиё минтақасида барқарорликнинг кафолати бўлиб, бу борада Ўзбекистон алоҳида ўрин тутади.

Хорижий журналистларни Тожикистондаги аҳволни барқарорлаштиришда Ўзбекистон қандай ўрин тутгани ҳам қизиқтирди. Президент бу саволга батафсил жавоб қайтарди. Тошкентда имзоланган ялпи хавфсизлик тўғрисидаги шартномада кўзда тутилишича, МДҲ мамлакатлари бир-бирига ёрдам беришга мажбур. Ҳозир, деб таъкидлади Ислом Каримов, Россия Марказий Осиё минтақасидаги барқарорликнинг кафили бўлиши лозим. Тожикистон Олий Кенгашининг илтимосига биноан Ўзбекистон, Қозоғистон ва бошқа мамлакатларнинг ҳарбий қисмлари фуқаролар уруши давом этаётган жойларга юборилди. Ўзбекистоннинг қандайдир жойларни «босиб олиши» тўғрисида гапириш ахлоқсизликдан бошқа нарса эмас. Минглаб бегуноҳ кишилар ҳалок бўлаётган, жаҳон ҳамжамияти эса бу фожиага мутлақо эътибор бермаётган бир пайтда мамлакатнинг қонуний сайланган ҳукуматига қардош халқ ёрдам берди. Ислом ақидапарастларининг ҳақиқий қиёфаси намоён бўлди. Замонавий қуроллар билан таъминланган, миллион долларлаб пули бўлган ақидапарастлар бу қадимий диёрни Эронга ўхшаш давлатга айлантирмоқчи бўлдилар. Лекин бегуноҳ кишилар қони эвазига бундай давлатни барпо этиб бўладими?.. Тўғри, Ўзбекистонга ақидапарастликнинг суқилиб кириш хавфи бор. Бироқ қонуний йўл билан сайланган ҳокимият, барча соғлом фикрли кишилар ақидапарастликнинг кириб келиши қон тўкилишига сабаб бўлишини, мамлакатни бир неча ўн йил орқага улоқтириб ташлашини англайдилар!

Ислом Каримов гиёҳвандлик ва бангфурушликка қарши курашга тааллуқли саволга жавоб қайтариб, Ўзбекистон яқин вақт орасида интерполга аъзо бўлишини, республика «оқ ажал»ни етиштирувчиларга ва уни тарқатувчиларга нисбатан муросасиз кайфиятда эканини айтди. Мана бир далил: икки кун олдин Афғонистондан бир неча юз килограмм банг республика ҳудуди орқали жўнатилишининг олди олинди. Юк — ёнғоқ деб кўрсатилган эди... Ўша ердан Тожикистонга ва бошқа қўшни мамлакатларга қурол-яроғ ҳам олиб келинмоқда. Бу ташвишли ҳол эмасми, ахир?..

Ўзбекистоннинг кўп миллатли халқи ишонадиган кучли ҳокимиятгина осойишталикни сақлаб қола олади, республикани юксалиш йўлига олиб чиқа олади. Бу соҳада кўп нарса журналистларга ҳам боғлиқ, деди Президент Каримов. Чунки улар ижтимоий фикрни вужудга келтирадилар, ахборотни миллионлаб кишиларга етказадилар. Ахборот эса ҳамиша ҳақиқатдан иборат бўлиши керак.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти журналистларнинг кўпгина бошқа саволларига ҳам жавоб қайтарди.

Л. ЛЕВИН,
ЎзА мухбири.

«ЭҲ, КИТОБ ТУТГАН ҚЎЛЛАРГА ИНТИЗОР БЎЛАСАН...»

1989 йил «Бобур» видеофильми илк бор «ойнаи жаҳон»да намойиш қилинганда картина режиссёри, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби Мақсуд Юнусов ва шу видеофильм қўшиқлари ижрочиси Маъмуржон Тўхтасинов билан суҳбатлашиш истаги туғилган эди.

МУХБИР: — Мақсуд ака, сиз яратган бир қанча видеофильмлар қаторида «Бобур» ҳам кўпчиликка манзур бўлди. Фильмга ҳақиқий баҳони халқ беради.

М. Юнусов: — Айтингчи, Бобур ролини ижро этган Муҳаммадали Абдуқундузовни илгари билармидингиз, ё у ҳақда эшитганмидингиз?

М: — Йўқ.

М. Ю: — Қўшиқлар ижрочиси Маъмуржон Тўхтасиновни-чи?

М: — Йўқ.

М. Ю.: — Хонзода образини яратган Зуҳра Ашуровани-чи?

М: — У кишини ҳам билмас эдим.

М. Ю: — Ана кўрдингизми, таниш у ёқда турсин, ҳатто улар ҳақда эшитмагансиз ҳам. Айтмоқчиманки, янги фильмда янги ижодкор, санъаткорлар кўзга кўринди, эл назарига тушди. Шу билан бирга, бундай шон-шуҳрат улар зиммасига яна қатор шундай эзгу ишларни ёритиш вазифаларини юклайди. Улар бу ютуққа, обрў-эътиборга осонликча, борингки, арзимаган кичик тўсиқларни енгиб эришган, деб ўйларсиз? Асло... Уларнинг бу видеофильмга озмунча меҳнатлари сингдими! Хуллас, бизнинг орамизда ҳақиқий талантлар кўп. Фақат уларга озгина эътибор бўлса бас.

М: — Видеофльм қўшиқларининг дунёга келиши ҳақида тўхталиб ўтсангиз.

М. Ю: — Бир куни уч-тўрт дўст ўзаро суҳбатлашиб, телевизор кўриб ўтирган эдик. Шунда «Куйланг, ёш хонандалар» кўрсатуви бошланиб, бир қатор ёшлар ўз санъатларини намойиш қилдилар. Улардан бири Маъмуржон эди. У қўшиқ айтишни бошлаганда ҳаммамиз жим қолдик. Ашула тугагач, биринчи сўз мендан чиқди: «Овози яхши экан». «Ҳа, ширали», — деди ёнимда ўтирган дўстим...

СУРАТДА: «Бобур» видеофильмининг бир гуруҳ ижодкорлари.

Маъмуржон билан қизиқиб қолдим. Дўстларимдан бири мен уни танийман, Олтиариқ мусиқа мактабида муаллим бўлиб ишлайди, деб қолди. Шу тариқа уни видеофильмимизга қўшиқ ижро этиш учун таклиф қилдик. У таклифга розилик билдирди. Мен унга Бобурнинг қўшиқ учун танланган ғазалларини бердим. Маъмуржон орадан ҳеч қанча вақт ўтмай ҳузуримга келиб, «Мақсуд ака, ғазалларни қўшиқ қилган эдим, бир эшитиб кўрасизми?» деб қолди...

М: — Маъмуржон ака, мана, Мақсуд аканинг гапларига қараганда видеофильм қўшиқларига ўзингиз мусиқа ёзган экансиз...

М. Т: — Ҳа, энди... қўлдан келганча бастакорлик ҳам қилиб тураман.

М: — Айтинг-чи, қўшиқ учун қандай шеър танлайсиз?

М. Т.: — Инсонни бир лаҳза ўйлашга ундайдиган ва туйғу уйғота оладиган шеърларни.

М: — Мақсуд ака сизга навбатдаги саволим шундан иборат: ушбу фильм саҳналаштирилаётганда бирор жиддий қийинчилик ё тўсиққа дуч келганмисизлар?

М. Ю: — Шундай «яхшигина» тўсиқларга дуч келганмизки... гапиришга тил бормайди...

М: —«А» дегач, «Б»ни ҳам айтиш керак-да.

М. Ю: — Аслида «Бобур»ни саҳналаштиришни 1984 йили бошлаган эдик. Бироқ, «юқоридаги» айрим раҳбарлар ишимизнинг йиллаб кечикишига сабабчи бўлдилар. Шу орада шаънимизга қанча бўлмағур гаплар ҳам айтилди... 1988 йилнинг иккинчи ярмида яна видеофильмни саҳналаштиришни давом эттирдик...

Гадонинг душмани гадо бўлади деганларидек, мавжуд тўсиқлар орасида Маъмуржонга қарата маломат тошлари ҳам отилди. Санъатга энди тетапоя қадам қўяётган ёш санъаткорнинг йўлини беркитишга бир неча бор уринишлар бўлди...

М: — Маъмуржон ака, сизга устоз санъаткорлардан кимларнинг ижрочилик маҳорати кўпроқ ёқади? Ёшлардан-чи? Нимаси билан?

М. Т: — Жўрахон Султонов, Маъмуржон Узоқов, Орифжон Ҳотамовларнинг санъатларини қадрлайман. Ёшлардан эса Маҳмуджон Азимов, Маҳмуд Йўлдошев ва Замира Суюноваларнинг. Улар ўз соз ва овозларига эга.

М: — Эстрадага муносабатингиз?

М. Т: — Кўпчилик классик қўшиқларни ижро этувчи санъаткорлар эстрадани хуш кўрмайди, деб ўйлайди. Йўқ, бу мутлақо нотўғри. Мен ҳам эстрада ихлосмандиман. Айниқса, Муҳриддин Холиқов қўшиқларини севиб тинглайман. Фақат бир нарсани очиқ айтиш кераки, ҳозир орамизда мавжуд гуруҳларнинг кўпчилиги ўз ижрочилигининг «камбағал»лиги билан эстрада нима эканлигини тушуниб етмасликларини намоён қилиб қўймоқдалар.

М: —Мақсуд ака, айни кунлардаги фаолиятингиз билан ҳам таништирсангиз?

М. Ю: — Бажонидил. Қатағон йилларида кўксига «халқ душмани» тамғаси босилган адабиётимизнинг порлоқ юлдузларидан бири Абдулҳамид Чўлпоннинг «Кеча ва кундуз» асари асосида видеофильм саҳналаштирмоқдамиз.

М: — Сизга сўнгги савол: режиссёр сифатида айни кунларда нимадан ташвишдасиз?

М. Ю: — Ташвишларим кўп. Улардан бири — бугунги кунда ёшларимиз тарбиясининг анча бўшлиги ва ўз миллий санъатимизнинг айтарлик даражада қадр-қиммат топмаётганлигидадир. Масалан, тўйларда ижро этилаётган куй-қўшиқларнинг аксари қардош, ҳатто чет эл санъатининг мевасидир. Бундай санъат ўзбекнинг тўйига ярашармикан? Бизнинг қўшиқчилик санъатимиз ҳам кўкларга кўтаргудек, буюк-ку, ахир! Нима учун биз ўз миллий санъатимизни севиб ардоқламаймиз? Токайгача ғарб чолғу асбобларига, ижрочилик санъатига тақлид қилиб уларга сажда қиламиз!

Ҳозирги ёшларнинг қўлларида юзталик, мингталик пулларни кўрасан-у бироқ, бирор китоб тутган қўлларни кўришга интизор бўласан киши. Келажакда Ватан деб аталмиш буюк макон шу ёшлар қўлига топширилиши аниқ. Китобга меҳр қўймаган инсон қалбида эса ватанни севиш, унинг асрий меросини қадрлаш деган муқаддас туйғулар жўш урмайди.

М: — Мақсуд ака, Маъмуржон ака, қизиқарли, мазмунли суҳбатингиз учун раҳмат. Келажак ишларингизда омад ёр бўлсин.

Суҳбатдош:
Гулнора Муҳаммад ЭРГАШ қизи.

> «Халқ манфаатларига жавоб берувчи мустақил иқтисодий сиёсат — Ўзбекистонни мустақил ривожлантиришнинг ажралмас шартидир».
>
> Ислом КАРИМОВ.

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ: ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТ—ДАВЛАТ СТРАТЕГИЯСИ

Норбек ҚАЮМОВ,
Ўзбекистон Республикаси қишлоқ хўжалиги вазири

ТАРМОҚНИНГ БУГУНГИ АҲВОЛИ ХУСУСИДА

Деҳқончилик-саноат мажмуи жумҳуриятимиз ҳаётида аграр масалага доир иқтисодий сиёсатни амалда рўёбга чиқарадиган асосий бўғиндир. Деҳқончилик ва чорвачиликни бозор шароитларига мос равишда ривожлантириш халқимизнинг фаровонлигини ошириш, уларни озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлаш, саноат корхоналарига хом ашё етказиб бериш, халқ хўжалигининг барча тармоқларини барқарор тараққий эттириш, истеъмол бозоридаги нотекисликларни бартараф этиш шароитларини яратади.

Кўп йиллик иш тажрибалари шуни кўрсатдики, давлат хўжаликлари ўзини оқлай олмади. Бу жамоаларнинг барча асосий ишлаб чиқариш воситалари ва бойликлари умумхалқ мулки деб ҳисобланилиши бу мулкларнинг ҳақиқий эгаси топилмай қолишига, мулк эгасизлигининг келиб чиқишига ва умумхалқ пешона тери билан топилган миллионлаб маблағларнинг асоссиз совурилишига олиб келди. Жамоа фикрига эътибор қилмасдан, яккаҳокимлик сиёсати асосида иш юритиш эса халқимиз ҳаётига салбий одатларни олиб кирди. Айниқса, иқтисодий сиёсатнинг нотўғри олиб борилиши жамоа хўжаликлари асл қиёфасининг йўқолишига, улардаги коллективизм руҳининг сўнишига ёхуд жамоа уставларининг бузилишига сабаб бўлди. Натижада иқтисодий аҳвол бирмунча оғирлашди, боқимандачилик ҳиссиёти туғилди.

Республикамиз бўйича ўтган йили пахта ҳосилдорлиги ўртача гектарига 24,8 центнерни, бошоқли дон 16,4, маккажўхори дони 37,4, шоли 31,9 центнерни ташкил этди. Ваҳоланки, мавжуд суғориладиган майдонларда илғор технология ва тажрибалар асосида иш юритилса, пахта ҳосилдорлигини гектарига ўртача 30—35 центнерга етказиш мумкин. Буғдойдан 50—60, сабзавот ва полиздан 400—600, картошкадан 250—300, узумдан 250—280, мевадан 180—200 центнердан ҳосил олсак бўлади. Кўриниб турибдики, деҳқончиликда катта имкониятлар ва шарт-шароитлар мавжуд.

Президентимизнинг хайрли ишлари ва оқилона сиёсатлари натижасида кейинги йилларда қишлоқ хўжалигида катта иқтисодий ўзгаришлар амалга оширилди. Деҳқончиликни ҳимоялаш ва юксалтиришда, айниқса, 1990 йил 4 июлда қабул қилинган «Ер тўғрисида» ҳамда 1992 йил 14 августдаги «Деҳқон (фермер) хўжалиги тўғрисида»ги қонунлар жуда катта аҳамиятга эга бўлди.

Президентимизнинг 1991 йил 29 ноябрдаги фармони ва Вазирлар маҳкамасининг ўша йил 30 декабрдаги 315-сонли қарори билан деҳқон (фермер) хўжаликлари тузишга кўрсатма берилди. Уларнинг иш фаолияти йилдан-йилга кенгайиб, ривожланиб бормоқда. Уларга 200 минг гектар ер тақсимланиб, молиявий ёрдам тариқасида 1 миллиард сўм маблағ ажратилди. Шу тадбирлар натижасида Ўзбекистонда қарийб 12600 фермер хўжалиги ташкил этилди. Ўтган йилда улар 40 минг тонна сут, 675 минг тонна гўшт етказиб бердилар. Ҳозир фермерлар ихтиёрида 102 минг гектар ер, 100 минг бош қорамол, 53,5 мингта қўй ва эчки бор.

Қишлоқ хўжалигини ривожлантириш мақсадида амалга оширилган кўплаб тадбирлар ўзининг ижобий натижаларини бермоқда.

Аммо шуни таъкидлаш лозимки, бозор иқтисоди шароитида эскича иш услублари, буйруқбозлик ҳиссиёти билан раҳбарлик қилиш тармоқнинг келажагини таъминлай олмайди. Шу нуқтаи-назардан деҳқонларнинг эркинлиги кафолатланадиган, бошқаришни жамоанинг ўз ҳукмига беришни кўзда тутган катта иқтисодий ислоҳотни амалга ошириш талаб этилди.

ЗАМОН ТАҚОЗОСИ

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамасининг 1993 йил 7 январдаги «Ўзбекистон Республикаси қишлоқ хўжалигида иқтисодий ислоҳотни янада чуқурлаштириш чоралари тўғрисида»ги 13-сонли қарори соҳада жуда катта иқтисодий бурилишни кўзда тутган бўлиб, унинг асосий мақсади давлат мулкини давлат тасарруфидан чиқариш, хўжалик юритишнинг ҳар томонлама афзал шакллари: жамоа, уюшма, ассоциация, ширкат фермер, ижара, эркин гуруҳлар каби шаклларига ўтиб ишлашни таъминлашдан иборат.

Бу қарорда қишлоқ хўжалигининг келгусида ривожланиш истиқболлари, унинг олдида турган катта миқёсдаги вазифалар, деҳқонларимизнинг кўп йиллик орзу-умидлари ўз аксини топгандир.

Ер қишлоқ хўжалиги ҳаётида жуда катта аҳамиятга моликлигини инобатга олиб, унга давлат эгалигини сақлаб қолиш, деҳқонларга камида 10 йил муддатга фойдаланиш учун ижарага беришнинг қарорда кўзда тутилиши деҳқончилик маданиятини юксалтиришни, ернинг бус-бутун сақланишини, аҳоли барча қатламларининг келгусида ерга баб-баробар соҳиблик қилишини, ернинг талон-торож бўлиб кетмаслигини кафолатлаш имкониятини беради.

«Ҳозирги босқичда, — деган эди Президентимиз Ислом Каримов,— ерга давлат эгалигини сақлаб қолиш, уни талон-торож қилишга йўл қўймаслик керак. Бу суғориш тизимига ҳам таалluқлидир». Ушбу гап, шак-шубҳасиз, пухта ҳаётий заминга таяниб айтилган.

Ерни деҳқонларга узоқ муддатга бериш жуда катта ислоҳдир. Унинг муҳим жиҳати шуки, ер ўзининг ҳақиқий эгасига берилган экан, энди деҳқон ундан унумли фойдаланиш чораларини излайди, ерга-ер қўшади, унинг унумдорлигини ошириш устида бош қотиради, кўпроқ маҳсулот етиштириш йўлларини ахтаради, хуллас, деҳқон ердан, ер деҳқондан ажралмаслиги кафолатланади.

Асосий ишлаб чиқариш воситалари: (тракторлар, транспорт воситалари, иморатлар, иншоотлар, жиҳозлар ва бошқалар) қишлоқ хўжалигида жуда катта аҳамиятга эгадир. Қарорда буларнинг ҳаммаси деҳқонларга, ижарачи гуруҳларга, коллективга бепул мулк қилиб берилиши таъкидланган эди. Ҳозирги кунда давлат тасарруфидаги хўжаликлар мулкчиликнинг бошқа шаклларига ўтиши муносабати билан миллионлаб сўмдаги асосий воситалар ўз эгаларига топширилди. Бу ҳам қишлоқ хўжалиги тарихида мисли кўрилмаган ислоҳ бўлиб, ўзининг ижобий натижасини кўрсатади. Чунки бундан кейин деҳқонларимиз иш қуролларининг ўзиники эканлигини ҳис қилиб, улардан самарали фойдаланиш чораларини белгилайдилар, уларни эҳтиётлаб сақлаш, хизмат даврини узайтириш билан шуғулланадилар, бу ўз навбатида ортиқча сарф харажатлар бўлмаслигига олиб келади. Энг муҳим томони шуки, деҳқонларнинг мулкка бўлган муносабати ўзгаради, ҳар бир жамоа аъзосининг мулкдаги улуши таъминланади.

Маҳсулот етиштиришни кўпайтириш, унинг сифатини яхшилаш, қимматроқ нархда сотиб даромадни ошириш учун деҳқон барча имкониятларини ишга солади. Чунки етиштирилган маҳсулотни унинг ўзи тасарруф қилади, даромад маҳсулот етиштирувчининг ўз ихтиёрида бўлади, уни ўзи тақсимлайди.

Қарорда давлат буюртмасини пахта, дон, гўшт, сут, тухум, жун, қоракўл тери, каноп, тамаки, узум, майиз ва бошқа қуруқ меваларга 80, пиллага 70, хўл мева ва сабзавот маҳсулотларига 50 фоиз қилиб белгилаш кўзда тутилган. Бу қишлоқ меҳнаткашларини жуда ҳам қувонтирди. Фақат шу йилда белгиланган режадаги маҳсулотлар етиштирилса, уларни эркин нархда сотишнинг ўзидан деҳқонларимиз тахминан 63 миллиард сўм қўшимча даромад оладилар.

Қарорда суғориладиган майдонларда дон экишни 450 минг гектарга етказиш кўзда тутилган. Бу дон маҳсулотларини кўпайтиришимиз ва келажакда ўзимизни дон билан тўлиқ таъминлашимиз учун асосий омил бўлиб хизмат қилади.

Деҳқончилик тарихидан биламизки, қишлоқ хўжалигида ернинг унумдорлигини ошириш учун унинг таркибини яхшилаш, алмашлаб экиш тартиб-қоидаларига қатъий амал қилиш зарур. Шунинг учун ҳам ҳар бир хўжалик раҳбари ва мутахассислар илғор технология ва тажрибани жорий қилган ҳолда «пахта-беда-ғалла» тизимида алмашлаб экишни йўлга қўйишлари керак. Бунда чорвачиликнинг озуқа манбаи — ем-хашак етиштириладиган майдонларни камайтирмаслик учун оралиқ экинларини ўстириш тадбирий чораларини ҳам кўришлари талаб этилади.

Қарорда **уруғчиликни яхшилаш, саранав уруғларини етиштиришга** жамоаларнинг ва деҳқонларнинг манфаатдорлигини ошириш мақсадида уруғчилик-тажриба хўжаликлари ҳамда пахта уруғчилиги илмий-текшириш муассасалари учун пахтанинг харид нархига 10 фоиз ва бошқа уруғчилик хўжаликларига 5 фоиз қўшимча устама берилишининг белгиланиши жуда катта янгилик бўлди.

Пахтачиликда томчилатиб суғориш усули синаб кўрилди. Янги технология жорий қилинган майдонларда механизмлар юриши натижасида тупроқнинг зичланиши бир неча марта камайганлиги исботланди. Тупроқнинг структураси яхшиланиб, 15—20 фоиз сув тежалганлиги, минерал ўғит сарфи 1,4 мартага камайганлиги, ҳосилдорлик эса гектарига 7—10 центнер ошиб, моддий ва меҳнат харажатлари бирмунча озайишига эришилиши аниқланди.

Ислом Каримов «Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли» рисоласида **«Қишлоқ хўжалигини юритишнинг шундай механизмини яратиш керакки, бу ҳар бир деҳқонга ўз меҳнатининг самараларидан мустақил баҳраманд бўлиш имкониятини берсин»** — деганлар. **Ушбу қарорнинг жойларда ижро этилиши мана шу кўрсатмаларга амалий жавоб бўлади.** Чунки унда келгусида қишлоқ хўжалигини юргизишнинг янги механизми ишлаб чиқилган бўлиб, бу катта иқтисодий ўзгаришлар бўлишини кўзда тутади.

Қишлоқ хўжалик корхоналарининг давлат тасарруфида бўлиши бозор иқтисоди талабларига жавоб бера олмай қолди. Негаки, бозор мулкнинг амалда конкрет эгаси бўлишини, ишлаб чиқарувчиларга эркинлик берилишини, ишлаб чиқарган маҳсулотларини ўзлари тасарруф қилишларини, деҳқонларнинг ўзаро эркин уюшиб ишлашларини талаб этади.

Давлат хўжаликларини мулкчиликнинг нодавлат шаклига ўтказиш ўз навбатида унинг ички механизмини ишлаб чиқишни тақозо қилади. Бунда нодавлат шаклга айлантирилган тузилма жамоа мулкчилигига асосланиб, у турли кўринишда, яъни ассоциация, уюшма ёки бошқа шаклда бошқарувини ташкил этиши мумкин.

Ассоциация — бу маҳсулот ишлаб чиқариш ва хизмат қилишга мўлжалланган, ўз-ўзини мустақил бошқаришга асосланган, ўзаро эркин бириккан ширкатлар жамоаси уюшмаси деганидир.

Ассоциация ҳуқуқий уюшма сифатида жамоа мулкчилигига асосланиб фаолият юритади. Унинг мулки давлат тасарруфидан чиқарилиб, жамоа ихтиёрига берилган барча мулклар (иморат, иншоот, техника, бошқа асосий воситалар ва айланма маблағлар, қимматбаҳо қоғозлар, пул ҳамда пулга тенглаштирилган қоғозлар ва ҳоказолар) йиғиндисидан ташкил топади.

Ассоциациянинг асосий ички тузилмаси ширкат жамоаларидан ва ижарачилардан иборат бўлиб, давлат тасарруфидан чиқарилган мулклар ширкат жамоаларига ва ижарачиларга мулк қилиб берилади. Ширкат жамоалари ихтиёрига берилмасдан қолган умумий мақсадлардаги мулклар эса ассоциация мулки бўлиб ҳисобланади.

Ширкат жамоаларига мулкни беришда уларнинг ихтисослиги, ер майдони, сув билан таъминланиши, жойлашган ўрни, аҳолисининг сони, қишлоқларининг аҳволи, тайёрлов пунктларига ва бозорга узоқ-яқинлиги ҳисобга олиниши шарт. Бундай жамоаларга берилган мулк коллектив мулки бўлиб, оила, ижара гуруҳларига мулк қилиб берилади. Лекин уларнинг хоҳишига кўра, мулклар қайта сотилиши ёки олиб кетилиши мумкин эмас.

Ширкат жамоалари тузилмаси якка тартибдаги ижарачилар, оила ва гуруҳлар уюшмасидан ташкил топиб, улар ишлаб чиқариш, хизмат кўрсатиш, маҳсулотни сақлаш, қайта ишлаш, сотиш, қуриш ишлари ва бошқа вазифаларни бажаради. Бу юмушларни адо этиш учун ширкат жамоалари зарур ишлаб чиқариш ресурсларини шартнома-келишувга мувофиқ харид қиладилар. Пул маблағларини эса ассоциация орқали банк муассасаларидан оладилар. Ширкат аъзолари ўзларининг ортиқча пул маблағларини ҳам шерикчилик асосида банкка қўйиб, таъсисчилар сифатида фойдаланишлари мумкин. Ассоциация билан ширкат жамоалари ўртасидаги ўзаро иқтисодий муносабатлар асосий ҳужжат— шартнома асосида йўлга қўйилади.

Ассоциация ширкат жамоаларини зарур техника воситалари, ўғитлар, уруғликлар, эҳтиёт қисмлар, ёнилғи-мойлаш материаллари, қурилиш ашёлари ва бошқа моддий ресурслар билан бозор баҳоларида шартнома келишувида таъминлайди.

Ассоциация ва унинг ишчи гуруҳини сақлашга доир хизмат ҳаражатлари ширкат жамоалари билан келишилган ҳолда белгиланади. Бунда ассоциациянинг хизмат даражаси, рағбатлантириш шартлари, ассоциация ва ширкат жамоаларини ривожлантириш ҳамда кенгайтириш каби масалалар кўриб чиқилади ва тасдиқланади. Буларнинг ҳаммаси шартномада кўрсатилади.

Ассоциациянинг даромади ширкат жамоалари томонидан берилган маблағлардан, четга қилинган турли хизматларга тўланадиган ва банкка қўйилган пуллар, қимматбаҳо қоғозлар учун девидентлар, шартнома асосида четга янги технология ва ишланмаларни сотиш ҳисобига тушган маблағлар, акция ва облигациялар тушумларидан иборат бўлади.

Ширкат жамоалари ўзининг иқтисодий фаолиятига кўра, давлат буюртмасини бажаришлари шартномада ўз аксини топади. Давлат буюртмасида кўзда тутилган маҳсулотлар давлат харид нархларида топширилиши шарт. Режадан ортиқ етиштирилган барча маҳсулотлар эркин бозор нархларида ишлаб чиқарувчилар ихтиёри билан сотилади.

Ассоциация ширкат жамоаларига илмий-технологик хизмат кўрсатади, янги навларни етказиб беради ва маҳсулотларини харидорларга сотишни ташкил қилади. Уларнинг даромадларидан шартномавий ажратмаларни олади, даромадларнинг қолган қисми эса ширкат жамоасининг ихтиёрига ўтказилади.

Ширкат жамоасининг даромадлари жамоа аъзоларининг тасарруфидаги мулк бўлиб, бунинг ҳисобидан улар ҳаражатларни қоплайдилар, фойда оладилар ва уни тақсимлайдилар. Бунда ширкат жамоасининг умумий мақсадлардаги ҳаражатлари, жамоани кенгайтириш ва ривожлантириш тадбирлари кўзда тутилиши шарт. Бюджет солиқлари, давлат банкига фоизлар ва бошқа кўринишлардаги тўловлар шартнома келишувига мувофиқ ассоциация ёки ширкат жамоалари томонидан тўланади. Шартномада кўзда тутилган тўловлар эса келишувга мувофиқ ҳал қилинади.

Ишлаб чиқаришда қатнашмайдиган жамоалар (боғчалар, шифохоналар, маиший хизмат кўрсатиш тармоқлари ва бошқалар) йил бошида смета ҳужжатларини ассоциация кенгашига тақдим қиладилар. Кенгаш буларни кўриб чиқади ва ишлаб чиқарувчи ширкат жамоаларининг ҳаражатларига қўшиш учун шартномага киритади.

Ассоциация ўзининг молия-ҳисоб ишларини юритадиган «Ҳисоб-китоб маркази»ни ташкил этади. Бу марказ молия ва солиқ органлари, банклар, бошқа чет ташкилотлар билан ҳуқуқий орган сифатида муомала юритади ҳамда ўзининг ички ширкат аъзоларига ҳам молия ва ҳисоб-китоб юзасидан хизмат қилади. Мазкур марказда ҳар бир ширкат жамоаси учун алоҳида ҳисоблар очилиб, уларнинг маблағлари, даромад ва ҳаражатлари мустақил юритилади ва ички баланси тузилади. Бундан ташқари, ассоциация фуқароларнинг шахсий жамғармаларини ва девидентларини жалб қилиб, қимматбаҳо қоғозлар савдосини ҳам амалга оширади.

Ассоциация белгиланган тартибга кўра, ширкат жамоаларининг ойма-ой ва йил охирида берган маълумотларига асосланиб, ўзининг «Молия-ҳисоб маркази» орқали зарур жойларга ҳисоботларни тақдим қилади.

Моддий-техника базасидан фойдаланишни ташкил этиш хусусиятлари давлат мулкини нодавлат мулкка айлантириш моҳиятидан келиб чиқади. Янги тузилмаларда ишлаб чиқариш воситаларига бўлган мулкчилик ҳуқуқи ҳар бир оила, оилавий гуруҳ, ижара, фермерлик каби ички хўжалик бўлинмаларига берилади. Энди ҳар бир деҳқон маълум ишлаб чиқариш воситаларига сотмаслик шарти билан эгалик қилади. Бунда техникадан ва бошқа ишлаб чиқариш воситаларидан фойдаланганлиги учун ижара ҳақи тўламайди. Чунки у жамоа мулки бўлади. Қайта тузишнинг бошланғич босқичида асосий воситаларнинг барча турларини таъмирлаш ва техника хизмати кўрсатиш, моддий-техника базасини мустаҳкамлаш ассоциация қошидаги алоҳида ширкат томонидан амалга оширилади. Сув хўжалиги ташкилотлари балансидаги йирик иншоотлар ва умумий аҳамиятга эга бўлган асосий воситалар ассоциация ихтиёрида қолдирилади ҳамда уларнинг ҳисоби алоҳида юритилади.

Оилавий гуруҳ ва бошқа бошланғич ишлаб чиқариш бўлинмаларига ер ширкат жамоаси томонидан ижарага берилади ҳамда уларнинг қўл остидаги тракторлар, кўп йиллик ўсимликлар, дала шийпонлари, барча ускуналар бепул мулк сифатида топширилади. Экин майдонларининг катта-кичиклигига, иш ҳажмига қараб трактор ва бошқа техника воситалари айни пайтда ёнма-ён жойлашган оилавий гуруҳ бўлинмаларида шартнома асосида ишлатилиши ҳам мумкин.

Ариқ, зовур, коллектор-дренаж тармоқларини тозалаш ва таъмирлаш ишлари, уларнинг ҳажмига қараб, ихтисослашган ширкатнинг техник воситалари ёрдамида бажарилади ва уларнинг бажарилган ишига ҳақ келишилган нархларда тақсимланади.

Ассоциацияни бошқариш пастдан юқорига қараб тузилади, яъни қуйи поғона (якка ижарачилар, оилавий гуруҳлар) юқори поғонадаги бошқариш органларининг структурасини ва вазифаларини белгилаб берадилар ва ўзларининг вакилларини сайлайдилар. Оилалар, ижарачилар ва бошқа гуруҳларнинг бир нечтаси ўзларининг ишлаб чиқариш структураси ва ихтисослашувига кўра ширкат жамоаларига бирикадилар. Ширкат жамоаси аъзолари эса жамоа йиғилишида ширкатни бошқариш ва жамоага хизмат қилиш гуруҳларини сайлаб оладилар. Бунда ширкат жамоасининг раиси, ҳисобчиси ва бошқа ишлаб чиқариш ёки хизмат кўрсатиш эҳтиёжларига зарур ишчи мутахассисларининг бўлиши назарда тутилади. Ширкат жамоаси ишчи гуруҳининг сони 3—4 кишидан ошмаслиги керак.

Ассоциация иш фаолиятини ширкат жамоаси вакилларининг умумий йиғилиши қарори билан сайланган кенгаш раиси бошқаради. У камида 5 йилга умумий мажлисда сайланади. Бир вақтда ассоциация кенгаши аъзолари ҳам сайлаб олинади, уларнинг сони 10—15 киши қилиб белгиланади.

Кенгаш раиси аъзолари иштирокида ширкат жамоалари фаолиятига раҳбарлик қилади, уларга барча шароитларни яратади, илғор технологияларни жорий этади, таъминот ва ташкилий масалалар билан шуғулланади.

ТАРАҚҚИЁТ, АВВАЛО, КАДРЛАРГА БОҒЛИҚ

Ислом Каримов Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши ўн биринчи сессиясида сўзлаган нутқида таъкидлаганидек, **«Умуман бизлар янги ҳаёт қураётган эканмиз, дунёқарашимизни ўзгартиришимиз зарур. Эскича ёндашиш, эскича фикр юритиш замонини бизлар унутишимиз лозим».** Бу гаплар моҳият-эътибори билан қишлоқ хўжалиги соҳасида хизмат қилаётган барча-барчага тааллуқлидир.

Иқтисодий ислоҳот янги ҳаёт қуриш йўлида дебоча бўлиб хизмат қилишига шак-шубҳа йўқ. **Унинг амалда рўёбга чиқарилиши шахсларнинг ролига кўп жиҳатдан боғлиқдир.** Чунки янгича дунёқарашдаги кишилар иқтисодий ислоҳотни амалга оширувчилардир. Бугунги кунда республика қишлоқ хўжалигида 2 миллион киши меҳнат қилади, шундан 61,2 мингтаси раҳбар ходимлардир. Ислоҳотнинг туб моҳиятини ва мақсадини, энг аввало, раҳбарларимиз тушуниб етишлари зарур. Ислоҳотчи меҳнаткашларга тўғри тушунтириш, кишиларнинг мафкурасини тубдан ўзгартириш, янгича фикрлашга ўргатиш кўп ҳолда уларнинг зиммасига тушиши табиий.

Бугунги кунда қишлоқ аҳли фақат маҳсулот ишлаб чиқариш билан шуғулланиб қолмаслиги керак. Иқтисодий ислоҳотнинг туб моҳияти шундаки, энди қишлоқнинг ривожланиши ҳар томонлама бўлиши талаб этилади. Унинг тузилмаси **«ишлаб чиқариш — истеъмол ва қайта ишлаш-сотиш ҳамда сақлаш»** шаклида бўлиши зарур. Шу тартибда фаолият юритилса, у ҳолда қишлоқда нафақат сувчилар, тракторчилар, чўпонларгина меҳнат қилмасдан, балки саноат ишчилари, технологлар, брокерлар, сотувчилар, тижоратчилар, менежерлар, компьютерчилар уларга елкадош бўладилар. Кичик-кичик шаҳарлар ва қўрғонлар вужудга келади, ҳордиқ чиқарадиган майдонлар, бошқа маданий-маиший шароитлар яратилади. Оқибатда қишлоқ шаҳар қиёфасини ола бошлайди, маданиятда, истиқомат қилишда ўзгача манзара пайдо бўлади. Мана шунинг ўзи иқтисодий ислоҳотнинг бир кўринишидир.

Иқтисодий ислоҳотни амалга оширишда кадрлар сиёсати, уларни асосий йўналишда, тарбиялаш ва қайта тарбиялаш масаласи ҳам муҳим аҳамият касб этади. Бозор қонунлари бугунги кунда ҳар бир раҳбар, мутахассис, айниқса, ишлаб чиқарувчининг олдига кўп вазифаларни қўймоқда. Чунки энди савдо-сотиқни ўрганмасдан, тушунмасдан, пулни-пулга чақишни билмасдан, бозорни ўрганмасдан, биржа қоидаларига риоя қилмасдан ишлаш мумкин эмас. Шунинг учун ҳам ҳар бир қишлоқ хўжалик ходимидан иқтисодий ва ҳуқуқий билимларни, молия, банк, пул, солиқ муаммоларини яхши ўрганиб олиши талаб этилади.

Бу йил вазирлик ходимлари вилоят деҳқончилик-саноат уюшмалари раҳбарлари ва вазирлик қошидаги барча бирлашмаларнинг мутасаддилари Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети ҳузуридаги бошқарув институтида бозор иқтисодиёти асослари бўйича икки ҳафталик ўқув курсини ўтайдилар. Вилоятлардаги бошқа кадрлар ҳам махсус ўқув юртларида тўлиқ қайта тайёргарликдан ўтказилмоқда. Вазирликнинг олийгоҳлари ва ўрта махсус билим юртларида янги мутахассисликлар-технологлар, тижоратчилар, брокерлар, менежерлар тайёрлаш ҳам йўлга қўйилаяпти. Эндиликда қишлоқ хўжалигида иқтисодий ислоҳотни амалга ошириш учун шахснинг ролини ҳисобга олиб, ишни ташкил этиш зарурдир.

Деҳқончилик-саноат мажмуида иқтисодий ислоҳотнинг амалга оширилиши бозор иқтисодиётига ўтиш даврида жуда катта ижтимоий ўзгаришларга олиб келади:

Биринчидан, кўплаб мустақил маҳсулот ишлаб чиқарувчи кучларнинг вужудга келиши улар ўртасида ўзаро иқтисодий рақобатнинг туғилишига, бозор учун курашнинг кучайишига сабаб бўлади. Оқибатда маҳсулот сифатини тўхтовсиз яхшилаш, меҳнат унумдорлигини ошириш, фан-техника ютуқларидан кенг фойдаланиш, ижтимоий барқарорликни таъминлаш жараёни таркиб топади.

Иккинчидан, деҳқончилик-саноат мажмуида (қишлоқларда) маҳсулотни қайта ишлайдиган ва тайёр маҳсулот ишлаб чиқарадиган саноат корхоналарининг қурилиши, улар сонининг кўпайиши деҳқоннинг ижтимоий ҳаётида катта ўзгаришлар ясайди. Қишлоқда ишчилар гуруҳининг вужудга келиши эса маданий мафкураларнинг кенг ривожланишига, ишсизликка барҳам берилишига, ижтимоий ҳимоялаш имконларининг кенгайишига олиб келади.

Учинчидан, давлатнинг деҳқонларга етиштирган маҳсулотларининг маълум қисмини эркин нархларда сотишга рухсат бераётганлиги қишлоқ аҳолисининг савдо-сотиқ билан шуғулланишига шароит яратади. Бу ҳол ўз навбатида деҳқонни ҳақиқий бозор билан юзма-юз қилади, унинг қонун-қоидаларини билишга ўргатади.

Тўртинчидан, қишлоқ аҳолисининг (деҳқоннинг) барча асосий воситаларга эгалик қилиши ишлаб чиқариш муносабатларининг мазмунан ўзгаришига олиб келади. Мулкка эгалик қилишнинг турли хилдаги шакллари фаолият кўрсатиши қишлоқ ҳаётида катта ижтимоий ўзгаришларни вужудга келтиради. Катта гуруҳдаги ишчилар қатламларининг пайдо бўлиши эса бу ерда умуман янги, ўзига хос ижтимоий ҳолатни юзага келтирадики, бу аҳолининг кенг маънодаги моддий ва маънавий бойлигини таъминлашга хизмат қилади.

Умуман олганда, иқтисодий ислоҳотнинг муваффақиятли амалга оширилиши жуда катта ўзгаришларни вужудга келтиради. Бу ҳол қишлоқ ҳаётининг изга тушишига, деҳқонларнинг иш вақти ва дам олиши меъёрий бўлишига, аҳолининг узлуксиз иш билан таъминланишига, оқибатда деҳқон хонадони доимий даромад манбаига эга бўлишига олиб келиши шубҳасиздир.

ЖИЗЗАХ ВИЛОЯТИ ЯНГИЛИКЛАРИ

КУЛГИ КЕЧАСИ ДАВОМ ЭТАДИ

ЖИЗЗАХ вилоят ҳокимияти ҳомийлигида Юнус Ражабий номли мусиқали драма театрида маҳаллий ҳажвчи ёзувчилар, санъаткорлар иштирокида кулги кечаси ўтказилди.

Маданият бошқармаси, ёзувчилар уюшмасининг вилоят бўлими ўтказган бу кўрик-танловда Иброҳим Дониш, Ҳусан Убайдуллаев, Саъдулла Алиқулов, Меҳри Каримова каби ҳажвчиларнинг театрлаштирилган саҳна асарлари совринли ўринларга муносиб деб топилди.

Наврўз байрами шарафига саноат корхоналари ва олий илмгоҳларда ҳам бундай тадбир ўтказиш режалаштирилаяпти.

ДАРОМАД УЧИДАН ХАЙР ЭҲСОН

ЧЎТБОЙ Худойбердиевнинг асли касби ўқитувчилик. Лекин ўтган йили у фермер бўлишга аҳд қилганди.

Бир йил ичида ўзини тутиб олди. Даромади ҳам ёмон бўлмади. У бошқалар каби пулни сандиққа босиб қўйгани йўқ. Даромад учидан хайр-эҳсон қилишни ният қилди. Ўзи яшаётган Дўстлик районидаги «Манас» давлат хўжалигидаги «Саодат» ва «Айчурек» болалар боғчаси кичкинтойларига қўй сўйиб зиёфат қилиб берди. Бундан ташқари 370 тарбияланувчиларнинг ҳар бирига тўрт юз сўмликдан совғалар улашди. Фермернинг бу саховати зора бошқаларга ўрнак бўлса.

ЧИҚИТСИЗ ИШЛАСА БЎЛАРКАН-КУ

УЗОҚҚА бормайлик, ўтган йилгача ҳам пайпоқ тўқиш фабрикасида ип ва мато қуроқлари яроқсиз дея ташлаб юборишарди. Чунки арзончилик эди, бундай чиқиндилар тийин турарди. Бозор иқтисоди тақозоси билан Жиззах енгил саноати тарихида илк бор чиқиндидан маҳсулот ишлаб чиқаришга ўтилди.

Очилган янги цехларда ҳозир болалар иштончалари, бўйинпўшлари, арқон, катталар учун пахталик калта чопонлар тайёрланмоқда. Бу тадбир, аввало, қўшимча йигирмата ишчи ўрни очишга имкон яратганидан ташқари чиқиндини исроф қилишга чек қўйди.

Ҳайитбой НАБИРАЕВ.

ТУРКИЯ САФАРИГА ҲОЗИРЛИК

Жиззах тумани маданият уйи қошида фаолият кўрсатаётган «Жиззах гулдастаси» халқ ансамблининг довруғи кенг қулоч ёймоқда. Румыния, Венгрия, Олмония, Булғория каби мамлакатларда бўлиб, хорижлик санъат шинавандаларининг олқишини олган ижодий жамоа айни кунларда Туркия сафарига ҳозирлик кўряпти.

— Икки давлат ўртасида имзоланган битимга кўра, колаверса, Туркияда таҳсил олаётган ўзбекистонлик талабаларга концерт бериш мақсадида сафарга отланаяпмиз, — дейди туман маданият бўлими мудири Карим Соатов. — Дўстлар диёридан янги қўшиқлар ўрганиб келишни ҳам ният қиляпмиз.

Й. ЖЎРАЕВ,
ЎзА мухбири

Пойтахтимиздаги 46-ҳунар-техника билим юртида таҳсил олаётган қизлар эрта-индин тикувчилик фабрикалари ва ательелардаги замонавий дастгоҳларда кишилар дидига мос, чиройли ва бежирим либослар тикишларига ҳеч шубҳа йўқ. Негаки, улар ҳозирданоқ ўқув-машғулотлар жараёнида турли хил кийим-кечаклар тайёрлашяпти.

СУРАТЛАРДА: Муаллима Мавлуда Саидқосимова қизларга янги бичимлар ҳақида маълумот бераётган пайт. 2. Бўлғувси чеварлар тикув цехида иш устида.

Р. АЛЬБЕКОВ олган суратлар.

• *Юрган дарё*

«ЖАҲОНГАШТАЛАРНИ КУТАМИЗ»

Маълумки, мустақил мамлакатимизда ҳамма давлат тизимлари қайта ташкил этилмоқда. «Ўзбектуризм» миллий компаниясининг Наманган вилоятидаги минтақавий бўлинмаси ҳам шулар жумласидандир. Мазкур идора серқирра фаолиятга эга. Унинг хорижий ва миллий саёҳат бўлимига Абдумутал Абдупаттоев бошчилик қилади. У мухбиримизга қуйидагиларни гапириб берди.

— Сайру саёҳатни ҳамма хуш кўради. Маълумки, «Ўзбектуризм» миллий компанияси тузилди. Собиқ Иттифоқ давлатида туризмдан келадиган фойда денгиз каби оқиб марказга — Москвага тушар эди. Энди эса тармоқлардан келадиган даромад ўз юртимизда қолади. Бундан ташқари, саёҳат ва экскурсияларни ташкил этиш ҳамда уюштириш билан кўплаб ширкат, фирма ҳамда кичик корхоналар ўз билганларича шуғуллана бошлади. Одамлар сарсон: қаерга борсин? Иши бир номию унвони бошқа эгиз ташкилотлар кўпайиб кетди. Компания худди шу оворагарчиликка ҳам чек қўйди.

Компаниянинг минтақавий бошқарувчиси Олимжон Баҳриддинов томонидан кўпгина амалий ишлар қилинди. Ҳозир унинг саёҳат ва экскурсия бўлимлари Наманган шаҳрида, Чуст, Косонсой ҳамда Учқўрғон районларида ишлаб турибди. Поп районида ҳам яқиндагина янги бўлим тузилди. Ҳар турли сайру саёҳатга борувчилар худди шу жойларга учрашишлари мумкин...

Энди икки оғиз, ўз жамоамиз компания минтақавий бошқармасининг хорижий ва миллий саёҳат бўлими иши ҳақида тўхталиб ўтсам. Йўриқчиларимиз шу кунларда турли чет элларга гуруҳ тўплаш билан бандлар. Ҳозиргача биз Саудия Арабистонига етти кунлик сафарга гуруҳ тўпладик. Шунингдек, Бирлашган Араб Амирлиги, Туркияга саёҳатлар бор. Яқин кунлар ичида Покистон, Ҳиндистон, Малайзия, Сингапурга йўл очилади.

Қолаверса, юқорида айтганимдек, роҳатланиш учун йўлга отланган одамларни бирор нарсага маҳтал қилиб қўймаслик, уларга намунали хизматни ташкил этиш, қулайликлар яратишни кўзлаймиз. Одамларнинг тинч, омон қайтишлари учун кафолат берамиз.

Р. ИРИСОВ ёзиб олди.

• *Шахсий мулоҳаза*

АКАДЕМИЯЛАРНИНГ КЎПАЙИШИДАН ФАН ЮТАДИМИ?

Жамиятимиз бошидан кечираётган ижтимоий-сиёсий ҳаётдаги инқилобий туб ўзгаришлар ва унинг бозор иқтисодиётига ўтиш жараёнидаги ислоҳотлар кўп сонли ва хилма-хил тижорат фирмалари, ассоциациялар, акционерлик жамиятлари, банклар, концерн ва уюшмаларнинг пайдо бўлишига олиб келди.

Ҳозирги ҳаётимизнинг ўзига хос кўринишларидан яна бири — узлуксиз пайдо бўлаётган янгидан-янги соҳа ва тармоқ Академияларидир. Уларнинг сони ва хилма-хиллиги охирги 2—3 йилда ниҳоятда ўсиб бормоқда.

Айтишларича, биргина Россиянинг ўзида 45 академия фаолият кўрсатаётган экан, ҳатто охирги даврда янги 46-академияни — Олий мактаб фанлари Академиясини таъсис қилиш тўғрисида ҳам миш-мишлар юрипти.

Россияда 1724 йилда ташкил қилинган ва ҳозирга қадар фаолият кўрсатиб келаётган йирик ва дунёда машҳур Фанлар академияси (собиқ СССР Фанлар академияси), махсус Қишлоқ хўжалик Фанлари академияси (собиқ ВАСХНИЛ), Тиббиёт фанлари академияси (собиқ АМН СССР) ва Таълимот академияси (собиқ АПН СССР) мавжуд бўлатуриб, улар бюджетидан маблағ билан таъминланиб, замонавий фанларнинг барча йўналишлари бўйича кўп қиррали тадқиқотлар ўтказиб турган бўлсалару, юқорида таъкидланган кўплаб янги Академиялар тузилиши ўринлимикан, деган табиий савол туғилмоқда.

Бу масалаларни Россия Фанлар академиясининг бош илмий котиби академик И. Макаров ҳам жамоатчилик ўртасида кўтариб, Академияларнинг сафи кўпайиб кетаётганлиги ва бу вазият фан тараққиётига, ҳақиқий академик олимларнинг мавқеига, обрўсига путур етказадиган омил бўлиб қолаётганлиги ҳақида хавотирланиб Россия ҳукумати бу ҳолга ўзининг жиддий муносабатини билдириши керак деган фикрни айтган эди.

Янгидан-янги Академиялар тузиш «тажрибаси» Россиядан бошланган бўлса-да, бу «мода» собиқ Иттифоқ таркибидан ажралиб, ўз мустақиллигига эришган мамлакатларда ҳам юз бераётганлиги ва бу жараён тобора кучаяётганлиги илмий жамоатчиликни ташвишлантирмоқда. Масалан, Украинада ҳам охирги 2-3 йиллар давомида ўзларини «Академия» деб ҳисобловчи 11 та жамоат уюшмалари пайдо бўлган. Ҳаттоки, Киев ва Харьков шаҳарларида бир вақтнинг ўзида алоҳида-алоҳида Муҳандислик Фанлари академиялари тузилган. Минг афсуски, мустақил Ўзбекистонимиз ҳам бундан истисно эмас. Табиийки, республикамиз илмий жамоатчилиги бу вазиятга жиддий муносабат билдиришни ва тегишли чора-тадбирлар кўрилишини талаб қилмоқда.

Бу фикр ёлғиз мендан эмас, балки кўпгина Марказий Осиё мустақил мамлакатлари Фанлар академиялари президентларининг Бишкек шаҳрида 1992 йил октябрь ойида бўлиб ўтган учрашувида ҳам кўтарилган эди.

Маълумки, республикамизда 1943 йилдан буён Ўзбекистон Фанлар академияси фаол ишлаб келмоқда. Академияда табиий ва ижтимоий фанларнинг деярлик барча замонавий йўналишлари бўйича 40 дан ортиқ илмий институтда тадқиқотлар олиб борилмоқда. Турли йўналишлар бўйича амалий ечим ва ишланмалар Академиянинг 10 дан ортиқ конструкторлик бюро ва корхоналарида, тажриба-ишлаб чиқариш хўжаликларида амалга оширилмоқда, халқ хўжалигининг турли тармоқларига кенг кўламда жорий этилмоқда.

ЎзФАси илмий жамоаларининг фан соҳасида қўлга киритилган ютуқлари собиқ СССРда ҳозирги мустақил мамлакатларда, қолаверса, дунёнинг кўпгина хорижий давлатларида ҳам тан олинган. Бунга далил сифатида охирги йилларда Академиямиз институтлари илмий ходимларининг тобора кенгаяётган хорижий ҳамкорлигини кўрсатиш мумкин. АҚШ, Франция, Канада, Швеция, Австрия, Олмония, Англия, Ҳиндистон, Хитой, Япония, Жанубий Корея ва бошқа кўпгина мамлакатлар билан илмий алоқалар, борди-келдилар кучаяётганлиги Ўзбекистон Фанлар академиясида мужассамлаштирилган интеллектуал потенциалнинг савиясидан далолат беради.

Шундай ҳолатга қарамасдан, давлат тасарруфидаги Ўзбекистон Фанлар академиясининг фикрини, муносабатини аниқламасдан, Академиянинг маълум фанлар бўлимларида муҳокама қилмасдан ва ниҳоят республикамиздан фан ва техника тараққиётини бошқаришга мутасадди давлат қўмитасининг ва бошқа давлат тизимларининг иштироки ва рухсатисиз қатор янги «Академиялар» тузила бошланди. Улар қаторига бирин-кетин пайдо бўлган Ўзбекистон Халқ академияси, Ўзбекистон Муҳандислар академияси ва Ўзбекистон Табиий фанлар академияси каби янги ижтимоий ташкилотларни киритса бўлади.

Сўнгги пайтда айримлар Ўзбекистон Гуманитар фанлар академиясини тузиш ниятида. Санаб ўтилган янги «Академиялар» ўзларининг бирорта илмий-текшириш институтларига ёки ташкилотларига эга эмаслар. Шунга қарамасдан, ўзларининг маълум сонли ва ойлик иш ҳақи олиб турадиган бошқарув аппаратларини тузиб олишган, республика Адлия вазирлигида қайд қилинган ўз Низомларига эга, вақти-вақти билан ўз академикларини ва мухбир аъзоларини «сайлаб» туриптилар. Бундай юксак ва шарафли илмий унвонлар нафақат фан номзодлари, ҳатто илмий даражасиз шахсларга ҳам ҳадя қилиняпти. «Академикликка» ёки «мухбир аъзоликка» эришиш учун номзод кўп ҳолларда ўзи хизмат қилиб турган ёки бошқа бир ташкилот ё корхонаданми маълум ҳажмда пул (маблағ) ўтказса бас экан, яъни унвон олиш «очиқ савдо»га айлантириляпти. Мана шу йўл билан айрим ҳолларда фандан узоқ бўлган, Академия тарихи, қоида-тартиблари билан нотаниш уддабурон кимсалар ҳам юқорида таъкидланган Академияларга ҳақиқий ёки мухбир аъзо бўлиб олишган.

Молиявий тил билан айтганда, қатор ташкилот ва корхоналарнинг ҳисобидаги нақд пулсиз тўловлар Академия деб эълон қилинган жамоада нақд пулларга айлантирилган ва бу маблағлар ҳисобидан бошқарув аппаратига ҳақ тўлаш, сафар ҳаражатларини, нашр этилаётган ҳужжатлар ва бошқа хилдаги кўпгина ҳаражатларни, ҳатто аъзолик гонорарларигача(!) қоплаш амалга оширилган ва бу ишлар давом эттириляпти. Ушбу маблағлар ҳисобидан Академия аъзолари учун кўкрак нишонлари, аъзолик гувоҳномалари, ёрлиқлар, муҳрлар тайёрланилган. Ҳозирча республикамиз иқтисодиётига кенг жорий қилинган ва халқимизга фойда келтирадиган бирон-бир кўзга чалинарли тадбирни таъкидланган уч академиянинг бирортаси ҳам амалга оширгани йўқ.

Яқинда Ўзбекистон телевидениеси орқали Муҳандислик академияси фаолияти ҳақидаги эшиттиришда ҳам барча гапирилган гап Ўзбекистон Фанлар академияси Институтларида бажарилаётган ишларнинг ўзгинаси бўлди қўйди. Телетомошабинда Муҳандислик академияси ўзига хос қайси ишларни бажаради, деган тушунча шаклланмади. Бошқа янги тузилган академияларда ҳам аҳвол шу тарзда бўлса керак. Шунга қарамасдан, радио ёки телевидениедан фалон Академиянинг академиги ёки мухбир аъзоси деб чиқишлар, матбуотда ҳам шу унвонлар билан чоп этилишлар, хизмат кабинетлари эшикларига бу унвонларни ёпиштириш, шу унвонлар билан шахсий визит карточкалари, бланкалар тайёрлаш ишлари авж олиб кетмоқда. «Академик» ёки «мухбир аъзо»ман деб тегишли поликлиникаларга қайддан ўтишга, санаторийларга путёвка (йўлланма)лар олишга уринганлар ҳам йўқ эмас.

Таажжубланарлиси шундаки, бу «Академиялар»ни таъсис этишда ва бошқаришда, уларга аъзо бўлишда Ўзбекистон Фанлар академиясининг айрим ҳақиқий ва мухбир аъзолари (Академия президенти деган «лавозим» ёки қўша унвонлар олиш кимни қизиқтирмайди дейсиз!) ҳал қилувчи роль ўйнашяпти. Улар Фанлар академиясининг аъзоси бўлганлари учун давлат томонидан бериладиган ойлик гонорардан воз кечганлари йўқ, албатта. Лекин Фанлар академияси фаолиятида янги силжишларни, янги ғояларни тавсия этиш, фан тараққиётини бошқариш, фан ютуқларини амалиётга кенг жорий этиш ишларини такомиллаштиришда фаол қатнашиш, оламшумул аҳамиятга эга чуқур тадқиқотлар ўтказиш ўрнига, бор куч-имкониятларини янги «Академиялар»ни тузиш ва уларни бошқаришга сафарбар этиб келишмоқда. Фанлар академияси институтларида кашф қилинган ишланма ва ечимларни ўз «Академияларинники» қилиб ўзлаштириб, иш юритиш йўлига ўтиб олганлар. Натижада республикамизнинг фан ва техника борасидаги интеллектуал потенциални турли-туман янги Академиялар талон-тарож қилишга уринишлар давом эттириляпти.

Менинг фикримча, «Академия» деган тушунчани бачканалаштиришнинг, пастга уришнинг ўзи катта уволдир. «Академия» сўзининг туб мазмунида жуда улкан, ўта соф тарих ва ғоялар мужассамлаштирилган. Бу буюк, вазмин сўзнинг ўзига яраша вазни, ёши бор. Бу сўз қадимий Юнонистонда эрамиздан аввал 4-асрда Афлотуннинг идеалистик фалсафа мактабига (яъни Платон академияси) асос солинишидан бошланади. Шарқ мамлакатларида эса Академия тарзидаги муассаса ва жамиятлар 8—9-асрлар давомида таркиб топа бошлаган. Араб халифалигида «Ҳикмат хонаси»га асос солинган ва унда астрономик обсерватория ва катта кутубхона мавжуд эди. Шу даргоҳда юртдошларимиздан математик Муса ал-Хоразмий ва астроном Муҳаммад ал-Фарғонийлар ишлашган. Бундай академиялар ўз вақтида Боғдодда ва Мисрда очилган. 1010 йили Урганчда Маъмун академиясига асос солиниб, бу академияга Абу Райҳон Беруний раҳбар бўлган. Бу Академия доирасида Абу Али ибн Сино ҳам тадқиқотлар олиб борган. Амир Темур томонидан Самарқандга тўпланган кўплаб олим, ёзувчи ва меъморлар 15-аср фани ва маданияти тараққиёти учун негиз яратганлар. Улуғбек обсерваторияси ва мадрасаси ҳам ўз даврининг Академиялари эди ва уларда буюк математик ва астрономлар тўпланганди. 15-16-асрлардагина Европада илм-фан ва маданият билан шуғулланувчи кўпгина жамиятлар тузила бошланди ва уларни академия деб атай бошладилар.

Ҳозирги кунда эса ҳар хил ихтисосли олимларни бирлаштирган илмий муассасалар тизими ёки билимларнинг маълум соҳаларига ихтисослашган айрим илмий муассасалар Академия деб аталади ва улар давлат тасарруфида бўлиб, маблағ билан таъминланади.

Шу йил кузида 50 ёшга тўладиган Ўзбекистон Фанлар академиясининг тарихига бир назар ташласак, академик деган улуғ унвонга ўта истеъдодли, тинимсиз илмий изланишлари, жаҳоншумул илмий кашфиётлари билан донг таратган сиймоларнигина кўрамиз. Т. Қори-Ниёзий, М. Ўразбоев, Ҳ. Абдуллаев, О. Содиқов, С. Сирожиддинов, И. Мўминов, У. Орифов, Т. Зоҳидов, М. Набиев, Ғ. Мавлонов, А. Музаффаров, Қ. Зокиров ва бошқа кўпгина улуғ алломаларни ўзбек эли эъзозлаб етиштирди, уларнинг фанга, маърифатга қўшган ҳиссаларини баҳолаб «академик» деган буюк унвонга сазовор этишди. Ҳозирги сафимизда меҳнат қилиб турган, халқимизнинг бекиёс иззат-ҳурматига сазовор бўлган, бутун жаҳон илмида ўзларининг мустақил ўринларини ва обрўларини топган Т. Саримсоқов, С. Юнусов, И. Ҳамробоев, Х. Фозилов, Ё. Тўрақулов, В. Воҳидов, Ж. Саидов, И. Мусабоев, Ж. Мусаев ва бошқа кўплаб улуғ донишмандларимиз номларини ҳам халқимиз севимли академикларимиз дея тилга оладилар. Ўзбекистон Халқ академиясига, Ўзбекистон Муҳандислик академиясига, ёки Ўзбекистон Табиий фанлар академиясига ҳақиқий ёки мухбир аъзо бўлиб олганларнинг кўпчилигининг исм-шарифлари, фандаги хизматлари халқимиз орасида машҳурмикан? Улар ўзларини фалон Академиянинг академигиман ёки мухбир аъзосиман деб имзо чекканларида ёки оғиз тўлдириб академикман деб гапирганларида ҳақиқий фан вакилига хос ва умуман миллатимизга хос табиий одоб-фаросат, камтаринлик ҳиссиётларини сезмасмикинлар?

Шу муносабатда бир муҳим масалани изоҳлаб ўтмоқчиман. Яқинда Украина Президенти Л. Кравчук фармонига кўра, Украина Фанлар академияси, Украина Аграр фанлар академияси ва Украина Педагогика фанлари академиясидан ташқари барча янги пайдо бўлган «Академиялар» тегишли жамиятларга ёки ассоциацияларга айлантирилиши шарт деб таъкидланди. Бу чора-тадбир бизнинг Ўзбекистонимизда ҳам амалга оширилса, жуда ўринли бўлур эди. Бундан ташқари Россия Федерацияси Олий Кенгашининг Президиуми 1991 йил бошида чиқарган махсус қарори бўйича академик номини фақатгина Россия Фанлар академиясининг ва айрим Давлат академияларининг қонуний сайланган вакилларигина ҳаётда ишлатишга ҳақли экан.

Бизнинг парламентимиз ва қонун чиқарувчи ташкилотларимиз ҳам шундай қонун ва қарорларни чиқаришининг, кўтарилган муаммоларга аниқликлар киритишнинг вақти ҳам, ўрни ҳам келди. Республикамиз Президенти И. А. Каримов Ўзбекистон Фанлар академиясининг ва умуман мамлакатимиз фани, техникаси ва маданиятини янада тараққий эттириш, олимларни ва умуман зиёлиларни ижтимоий муҳофаза қилиш борасида кўп ғамхўрлик қилмоқдалар. Бунга жавобан олимларимиз ва зиёлиларимиз янги-янги академиялар тузиш билан банд бўлиш ўрнига мустақил ватанимизнинг мустаҳкам иқтисодий-ижтимоий ва юксак маънавий пойдеворини яратиш йўлида барча куч ва истеъдодларини сафарбар этмоқлари ҳам фарз, ҳам қарз.

Асқар ХОЛМУРОДОВ,
Ўзбекистон Фанлар академияси академиги.

ГДЛЯНЧИ ЁВУЗЛАР ҲАҚИДА КИТОБ

«Қорақалпоғистон» нашриёти чоп этаётган асарлар сўнгги пайтларда китобхонлар томонидан қўлма-қўл бўлиб, дўконларда бетўхтов сотилмоқда. Шундай китоблардан бири мазкур нашриётда ўтган йили чоп этилган «Марказ йўллаган жаллодлар ва бегуноҳ қурбонлар» рўмонидир.

Таниқли адиб Абдибой Қорлибоев қаламига мансуб бу асар куни кеча халқимиз бошида от ўйнатган оммавий қирғин даврида ноҳақ туҳмат балосига дучор бўлган эл фарзандларининг мураккаб тақдири ҳақида қизиқарли ҳикоя қилади.

Ўзбекистонга, шу жумладан Қорақалпоғистонга куни кеча собиқ марказдан йўлланган сўқир «интизом назоратчи»ларининг эл-юрт ичида тотувликни бузиб, бош-бошдоқчилик туғдириб баракатимизни қочиргани сир эмас. Кўплаб бегуноҳ юртдошларимиз гдлянчи ёвузлар томонидан ноҳақ ҳақоратланиб, ҳаётдан бевақт кўз юмди, соткинлик қурбони бўлишди.

Рўмондаги кўпгина воқеалар муайян ҳужжатлар асосида ёзилган.

Китоб муаллифнинг ўз ҳисобидан нашр этилган. Айни кунларда у республикамиз пойтахти китоб дўконларида сотилмоқда.

М. АҲМЕДОВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

ЭЪЛОН

"ЎЗБЕКХЛОПКОМАШ"

Илмий ишлаб чиқариш бирлашмаси

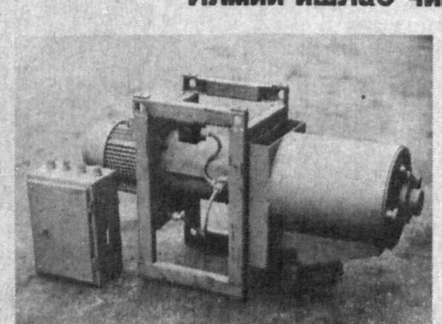

қуйидагиларни сотади:
Мева ва сабзавотларни тезда майдалайдиган 111-7,1 маркадаги АРТУВЧИ МАШИНА.

1330x450x800 (мм) ҳажмдаги агрегат, оғирлиги 250 кг., қуввати 5,5 квт., соатига 7100 кг. маҳсулот беради. Бу машина деҳқонлар ва боғбонлар учун жуда қулайдир.

Метелл прокатлари ва металл листларини кесадиган С-229А маркадаги ПРЕСС-ҚАЙЧИЛАР.

1500x600x1250 (мм) ҳажмдаги агрегат, оғирлиги 1130 кг., иш билан кучайиши 60 тонна, маҳсулотни 47 кг/кв,мм. гача аниқликда кесади ва фойдаланиш учун қулай. Бу ҳар қандай ишлаб чиқаришда зарур машинадир.

Маълумот учун телефонлар: 67-05-54, 67-34-81.

Манзилимиз: Тошкент, ГСП, Тюльпановский тор кўчаси, 92.

ЎТГАНЛАРНИНГ ОХИРАТИ ОБОД БЎЛСИН!

Ўзбекистон Республикаси мелиорация ва сув хўжалиги вазирлиги жамоаси «Сув ва Ер» кичик давлат корхонаси директорининг ўринбосари Б. Дадамуҳамедовга онаси

ТОЖИХОН АЯнинг

бевақт вафот этганлиги муносабати билан марҳумнинг оила аъзоларига, қариндошларига чуқур таъзия изҳор этади.

«Ўзбектуризм» Миллий Компанияси жамоаси Э. Матчоновга волидаи муҳтарамаси

ЛЕЙЛЯ АЯнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

«Инновация» республика хўжалик ҳисобидаги ташқи савдо бирлашмаси жамоаси бирлашма директори Р. Муҳамедовга отаси

Султон МУҲАМЕДОВнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

Газетанинг ушбу сонига А. Бойқўзиев, Б. Останақулов навбатчилик қилишди.

ХАЛҚ СЎЗИ • НАРОДНОЕ СЛОВО

● ТЕЛЕФОНЛАР:
маълумот учун 33-07-48;
эълонлар бўлими 32-09-25.
Индекс: 64608.

МУАССИСЛАР:
Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши Раёсати ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамаси.

Бош муҳаррир: Анвар ЖУРАБОЕВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:
Абдунаби БОЙҚЎЗИЕВ, Эсирган БОЛИЕВ (масъул котиб, «Халқ сўзи»), Эркин ВОҲИДОВ, Миракмал МИРАЛИМОВ, Салоҳиддин МУҲИДДИНОВ, Лев ПАК (бош муҳаррир ўринбосари, «Народное слово»), Людмила ПОРФИРЬЕВА, Қулаҳмад РИЗАЕВ, Александр ТЮРИКОВ (масъул котиб, «Народное слово»), Шавкат ЯҲЁЕВ, Пиримқул ҚОДИРОВ, Муҳаммаджон ҚОРАБОЕВ, Саидаҳрор ҒУЛОМОВ.

● МАНЗИЛИМИЗ:
700000, ГСП
Тошкент шаҳри,
Ленинград кўчаси, 19-уй.

● Таҳририятга ҳажми 7 қоғоздан ошган материаллар қабул қилинмайди. Фойдаланилмаган мақолаларга ёзма жавоб қайтарилмайди.

Ўзбекистон Республикаси «Шарқ» нашриёт-матбаа концернининг босмахонаси. Босишга топшириш вақти 21.00. Босишга топширилди: 24.00. Буюртма Г — 131. Тираж 107858. 1 2 3 4 5 6